Æппæт бæстæты пролетартæ, баиу ут!

РÆСТДЗИНАД

СЦКП-йы Цæгат Ирыстоны обкомы, Цæгат Ирыстоны АССР-йы Сæйраг Советы æмæ Министрты Советы органæн
Орган Северо-Осетинского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Северо-Осетинской АССР

Газет цæуын райдыдта 1923 азы 14 мартъийы

1983

АПРЕЛЬ — ХУЫМГÆНÆНЫ МÆЙ

12

ЦЫППÆРÆМ
№ 71 (17753)

Аргъ 3 кап.

М. С. ГОРБАЧЕВЫ раныхас

ФÆЛКЦ-йы XXI съезды делегатты размæ

Зæрдæбын арфæ уын кæнын, мæ зæрдæ уын зæгъы æнтыстдзинæдтæ куысты, фæскомцæдисон хъуыддæгты. Фæлæ уæддæр фыццаг бынаты ныртæккæ æвæрын съездæн йæхи æнтыстдзинады арфæ. Уый хъæуы канд сымах нæ, хъæуы коммунистты, æппæт бæстæйы, уымæн æмæ ныхас цæуы не 'рыгон фæлтæрыл, фæсивæдон змæлдыл, йæ ахадындзинадыл æмæ, кæй зæгъын æй хъæуы, фæсивæды ахæм политикон организацийы хъысмæт æмæ ахадындзинадыл, куыд ФÆЛКЦ.

Афтæ рауад, æмæ фæскомцæдисон съезд цæуы В. И. Ленины райгуырды 120 азы боны кæдраймæ. Социализм аразыны ленинон рæстæгæй мах хицæн кæнынц фонда æмæ æртиссæдзаз. Уыдон дзаг сты, тыхджын тырнындзинæдтæ дæр æмæ фидæнмæ барæмыгъдтытæ дæр, фæстæмæйы тызмæг расхъиудтытæ дæр æмæ адæмон хъæппæрисы егъаудæр рæзт дæр кæм уыдис, ахæм егъау æмæ æвирхъау цаутæй. Уыцы дæсгай азты ма бацыдысты уæлахизты, нæ адæмы æ ц æ г, егъау уæлахизты нæрд дæр æмæ тоталитаризмы мæрдон тæф дæр, бахъæстæгæнæн кæмæн нал ис, ахæм зиантæ, къухæй чи аирвæзт, ахæм гæнæнтæ дæр.

Нæ истори кæй сæвзæрын кодта, уыцы ныхлæвдтытæй дзаг у советон æхсæнады æбоны цард дæр. Уыдонæй рацæуыны мадзал мах агурæм революцион рацарæзты фæндæттыл. Цæмæй нын у [illegible] æвзар кæнын æмæ йыл цæуыл хъуамæ æхцыр кæнæм? Ныртæккæ мыхуыры парахат кæны бæрзонд ныхæс Ленины бынты, нæ революцийы, дунейы фыццаг социалистон паддзахады хъысмæты тыххæй. Æппæт уыдæттæ махæн сымахмæ сты ахсджиаг, æмæ æз уый нымайын хорзыл.

Бæсæттын хъæуы уыл, æмæ иртыл дæсгай азтæ нæ зондахасты сæвзæрын кодтой Ленины индæздæр хъыгдæр [illegible] Парти сиды уыцы бындурыл бангом уæвынмæ, адæмы ахсджиагдæр пайдатæ æцæгæй зынаргъ кæмæн сты, æхсæнады æппæт уыцы æнæсахъат тыхтæм.

Æцæт Ленин диссаджы нырыккон у, æмæ ма 'уулæндут, æндæрырдæм чи дзуры, уыдоныл. Бацархайут ууыл уæхæдæг бауулæндыныл. Рацарæзты ныхлæууддзинæдты, йе 'нтыстдзинæдты æмæ къуыхцыты ирдæй-ирддæрæй бæрæг дары социализммæ æппæт цæстæнгас бындуронæй аивыны тыххæй Ленины хъуыды. Мах хъæуы Ленины, уæлдайдæр та йæ царды фæстаг азы куыстыты мидисыл, куыд æмбæлы, афтæ ныхъхъуыды кæнын. 1983 азы мæнæн баргонд æрцыд Ленины райгуырæн бон доклад скæнын, æмæ, комкоммæ уыцы куыстытæм æрхаттæйæ, æз банкъардтон, социалистон революцийы, нæ паддзахады хъысмæтыл Владимир Ильич куыд тынг мæт кодта, уый.

Мæнмæ гæсгæ, фыццаджыдæр арф сахуыр кæнын хъæуы Ленины хъуыдытæ, куыд фæллойы адæмы æхсæнады, куыд демократон цардарæзты, дæуллæты сфæлдыстады æхсæнад, афтæ социализмы тыххæй. Советты хицаудзинады, фæллойгæнджыты хиуынаффæйады æмæ, фæллойадон коллективты архайды индзинады фадат чи дæтты, уыцы централизмы тыххæй. Фæзилæн рæстæджы экономикæйы бирæхуыздæхын æмæ дзы исбоны алы хуызты, цивилизацигонд кооперацийы æмæ базары, бæстон хыгъд æмæ фæстауæрдты тыххæй. Социализмы рæстæг нацийты хæдбар социалистон республикæты федерацийы, æппæт нацийты æмæ адæмыхæттыты æмбарады, бирæнацион бæстæйы цæрын зонийы тыххæй. Адæмтæ кæй сарæзтой, культурæйы æппæт уыцы хъæздыгдзинæдтæ базонынц, социализмы рæстæг культурæйы разты тыххæй, хæцæг нæ, фæлæ арæзт, фæллойгæнджыты иугæнæт партийы æмæ уыцы нысан ма йе 'ппæт ахадындзинады баззад æвиннæ, уæ организаци дарддæры фæндаг кæцы лоцинæм гæсгæ араздзæн, уый.

Кæд æмæ куыд кæнгæ у хъуыддаг дарддæр? — уыцы фарста канд сымахæн нæу, уый сæйрагдæр уыдзæн партийы XXVIII съезды, лыг æй кæны абон не 'ппæт æхсæнад, æппынфæстаг та йæ хъуамæ алыг кæна йæхицæн алы советон адæймаг дæр. Сымах ардæм æрбацыдыстут карз быцæуныхæсты фæстæ, ифтонггонд стут уе 'мбæлтты ныстуантæй, уырны мæ, нуæй-ну делегаттæ ныридзæгæн кæй сбæлвырд кодтой сæ цæстæнгæстæ, иннæтæ та нырма кæй кæнынц агургæ. Демократи æмæ æргомдзинад ссæрибар кодтой адæмы, радтой сын æхсæнадон царды ахсджиагдæр фарстаты фæдыл сæ хъуыды сæрибарæй дзурыны фадат. Мыхуыры, æмбырды, митингты, аудиторити хатгай æнæбафидаугæ, хъæздыхæй ныхæй-ныхмæ æрлæууынц бынтон алыхуызон цæстæнгæстæ, Уыцы сæйраг фарстайæн дзуапп агурыны фæдыл хъуыдытæ сты тынг парахат. Уæвгæ, афтæ вæйны æдзухдæр, æхсæнад фæндаджы фæзилæныл куыд 'рлæууы, революцион банкъуысытытæ дзы куы фæцæуы, уæд. Æмæ уыцы æууæлты зæрдæсаст ма фæуыны, фæндаг æвзаргæйæ нæ фæрæдийны тыххæй хъæуы фыццаджыдæр рæстæджы мидис бамбарын, цауты цыд чи аразы, уыцы ахсджиагдæр, уыцы райдыдтытæй æцæг цондæр агурæн æмæ арæн уыдзæн, алырдыгæй æмæ ныл æрвылбон чи 'ртыхст, уыцы бирæ æндæр, бæлвырд фарстатæн дзуапптæ.

Не 'хсæнад кæуыл хизы, ныры уыцы рæстæгæн, къæпхæнæн цыбырæй аргъ кæнгæйæ, мæнмæ гæсгæ, «цæхгæр фæзилæнæй» хъыздæр ницы 'рхъуыды кæндзынæ. Æппæтæн дæр — мах бæстæйы дæр, дунейы дæр — бæлвырд у, советон æхсæнад кæй хизы йу уапæт цæгтæ дæр. Уыцы хъуыдытæй куыдфæстæмæ райгуырд рацарæзты концепци.

Махмæ рацарæзты райдайæн нымад цæуы ЦК-йы 1985 азы апрелы Пленумæй фæстæмæ. Уый раст у, фæлæ рацарæзты политикæйы уидæттæ сты рæстæджы домæнты, ивддзинæдтæ бадомдта цардæн йæхи логикæ. Уæдæй нырмæ рацæугæ азты бацыдысты ахæм цаутæ, куыд партийы XXVII съезд, XIX партион конференци, политикæйы бындурондæр фарстаты фæдыл ЦК-йы пленумтæ, бирæ дæсгай азты дæргъы фыццаг сæрибар æвзæрстытæ, СССР Цæдисы адæмон депутатты æртæ съезды, ног равзæрст Сæйраг Советы сесситæ, уыдоны фидаргонд æрцыдысты бындурон закъонтæ исбоны, зæххы, арендæйы тыххæй æмæ бирæ æндæртæ. Æрæджы республикæты æмæ бынæтты мидæг цы æвзæрстытæ уыдис, уыдоныл фæвæйы Советон хицаудзинады ног равзæрды арæзт. Арæзт цæуынц бæстæйы национ паддзахадон арæзты ног, æцæг федеративон бындуртæ.

Махæн ис æппæт æфсæнттæ дæр, рацарæзты фæстиуджытæ, фæстаг азты дунеон ахастдзинæдты цы бындурон ивддзинæдтæ æрцыд, уыдонмæ гæсгæ барынæн дæр. Фыццаджыдæр нæ ног æддагон политикæйы фæрцы æрцыд кæрон «уазал хæстæн», дуне дарддæргонд æрцыд ядерон быцæуы арæнæй, райдыдта хæцæнгæрзтæ аппарыны æцæг хъуыддæг. Æвæццæгæн æмæ бирæ советон адæймæгтæн уæлдай æнкъарæнтæ ссис Афганистанæй не 'фсæдты раконд. Уый дæр у, нæ бæстæ рацарæзты фæндагыл кæй æрлæууыд, уый комкоммæйы фæстиудзинæдтæй ну.

Мах сымахмæ æвдисæнтæ æмæ комкоммæйы архайджытæ кæм стæм, æппæт уыдæттыл нæ цæст куы ахæсстæм, уæд зæгъæн ис, стайæм астæм кæй æрхауда, чи зоны, дунеон историйы тæккæ егъаудæр цæхгæр сыгъдæгсæрдæг ерысы фарс.

Уынмæ Центрон Комитет нымайы афтæ, æмæ æнæ уынгæ нæй, нуæй-иутæ партийы йæ равзæрст фæндагæй нуварс аздахынмæ кæй хъавынц, уый сæ къухы куы нæ бафта, уæд та йæ фехалынмæ кæй тырнынц, уыдæттæн.

Уый конд цæуы куыд рахизæрдыгæй, афтæ галиуæрдыгæй дæр. Нуты фæнды рацарæзтыл бахъоды кæнын, уынынц дзы æхсæнад æмæ партийы «либералон-буржуазон уагмæ раздæхын». Ниннæтæ, антисоциалистон хъарутнмæ бану уæвгæйæ, Октябры революцийы рахуыдтой фыдбæллæхы рæдыд, сидынц капитализм ногæй йæ бынаты сæвæрынмæ. Тынг тæссаг сты националистон, шовинистон хъуыдытæ æмæ сепаратистон тырнындзинæдтæ. Уый зыны партийæн йæхиуыл дæр.

Коммунисттæ раст куыл амонынц, афтæмæй бирæ партион структураты нырмæ [illegible] консерватизмы уæнгтимæ баныхас кæнгæйæ, цæдисон республикæты компартиты ЦК-ты, партийы крайкомты æмæ обкомты секретарты фæндæттæ бахынцгæйæ, цæттæгонд æрцыд СЦКП-йы ЦК-йы æргом письмо бæстæйы коммунисттæм «Принципиалон бындурыл нудзинады сæраппонд» писмо мыхуыргонд цæуы газетты.

СЦКП-йы ЦК-йы Политбюройы

СЦКП-йы ЦК-йы Политбюро æркаст, съезды агъоммæйы дискусси, партийы XXVIII съездмæ СЦКП-йы ЦК-йы Платформæйы æмæ СЦКП-йы Уставы проекттыл ныхас куыд цæуы, уынмæ баст фарстатæм. Куыд амынд æрцыд, афтæмæй партийы æмæ æхсæнады ныхас цæуы зæрдиагæй æмæ пайдайагæй, каст цæуы бирæ фарстаты фæдыл алыхуызон хъуыдытæм, дæтты хъæздыг æмæ алыварсыг æрмæг уыцы партион документтæ фæхъæздыгдæр кæнынæн.

Уынмæ бирæ коммунисттæ, партион организацитæ сагъæсгæнгæ куыд зæгъынц, афтæмæй СЦКП-йы нуæй-иу уæнгтæ хъæддыхæй архайынц ныхас æндæр фæндагыл аздахынмæ, сидынц фракцион тохмæ, фæнды сæ, парти цæмæй фæдихтæ уа, уый. Æнæмæнг аргъ скæнын хъæуы уыцы фæлтæрæнтæн, сидын хъæуы партион рæнхъытæ фидардæр кæнынмæ.

СЦКП-йы ЦК-йы уæнгтимæ, СЦКП-йы ЦК-йы уæнгтæм кандидаттимæ, СЦКП-йы Центрон Ревизион Къамисы уæнгтимæ баныхас кæнгæйæ, цæдисон республикæты компартиты ЦК-ты, партийы крайкомты æмæ обкомты секретарты фæндæттæ бахынцгæйæ, цæттæгонд æрцыд СЦКП-йы ЦК-йы æргом письмо бæстæйы коммунисттæм «Принципиалон бындурыл нудзинады сæраппонд» писмо мыхуыргонд цæуы газетты.

ПРИНЦИПИАЛОН БЫНДУРЫЛ НУДЗИНАДЫ СÆРАППОНД

СЦКП-йы Центрон Комитеты æргом письмо бæстæйы коммунисттæм

Æмбæлттæ коммунисттæ!

Ацы писмомæ фæсидыны хъуыды нæм равзæрын кодтой, СЦКП-йы XXVIII съезды агъоммæйы æхсæнады æмæ партийы цы вазыгджын, ныхмæвæрд процесстæ цæуынц, уыдон.

Бæстæйы цæуæг арф нвддзинæдтæ, йæ размæ чи æрлæууыд, уыцы фарстаты карздзинад съездæн дæттынц сæрмагонд ахадындзинад. Æмæ тынг бирæ аразгæ уыдæн, нæ партион форумæ куыд банæттæ кæнæм, коммунисттæ йæм цы зæрдæйы ахастимæ, цавæр идейон тыхтæ æмæ политикон хъаруимæ æрцæудзысты, уымæй.

Ныртæккæ партион организациты, мыхуыры тыхджындæр-тыхджындæр кæны съездты агъоммæйы ныхас. Уыцы ныхасы бындуры сты, Центрон Комитет кæй бацæттæ кодта, партийы XXVIII съездмæ Платформæйы æмæ йæ ног Уставы уыцы проекттæ.

Уыцы документтæ æвдисынц, партийы æмæ æхсæнады ныхас цæуы æвдисæнтæ æмæ комкоммæйы архайджытæ кæм стæм, æппæт уыдæттыл нæ цæст куы ахæсстæм, уæд зæгъæн ис, стайæм астæм кæй æрхаудта, чи зоны, дунеон историйы тæккæ егъаудæр цæхгæр сыгъдæгсæрдæг ерысы фарс.

Уынмæ Центрон Комитет нымайы афтæ, æмæ æнæ уынгæ нæй, нуæй-иутæ партийы йæ равзæрст фæндагæй нуварс аздахынмæ кæй хъавынц, уый сæ къухы куы нæ бафта, уæд та йæ фехалынмæ кæй тырнынц, уыдæттæн.

Уый конд цæуы куыд рахизæрдыгæй, афтæ галиуæрдыгæй дæр. Нуты фæнды рацарæзтыл бахъоды кæнын, уынынц дзы æхсæнад æмæ партийы «либералон-буржуазон уагмæ раздæхын». Ниннæтæ, антисоциалистон хъарутнмæ бану уæвгæйæ, Октябры революцийы рахуыдтой фыдбæллæхы рæдыд, сидынц капитализм ногæй йæ бынаты сæвæрынмæ. Тынг тæссаг сты националистон, шовинистон хъуыдытæ æмæ сепаратистон тырнындзинæдтæ. Уый зыны партийæн йæхиуыл дæр.

Коммунисттæ раст куыл амонынц, афтæмæй бирæ партион структураты нырмæ [illegible] консерватизмы уæнгтимæ баныхас кæнгæйæ, цæдисон республикæты компартиты ЦК-ты, партийы крайкомты æмæ обкомты секретарты фæндæттæ бахынцгæйæ, цæттæгонд æрцыд СЦКП-йы ЦК-йы æргом письмо бæстæйы коммунисттæм «Принципиалон бындурыл нудзинады сæраппонд» писмо мыхуыргонд цæуы газетты.

паутией. Уыцы дæсгай аты ма бацыдысты уæлахиатæ, нæ адæмы æ ц æ г, егъау уæлахизты нæрд дæр æмæ тоталитаризмы мæрдон тæф дæр, баххæстгæнæн кæмæн нал ис, ахæм зиантæ, къухфæ чи анрвæзт, ахæм гæнæнтæ дæр.

Нæ историк кæй сæвзæрын кодта, уыцы ныхлæгдытæй дзаг у советон æхсæнады абоны цард дæр. Уыдонæй рацæуыны мадзал мах агурæм революцион рацарæзты фæндæттыл. Цæмæй нын у абоп Ленины бон баххуыс кæнын, цæуыл у нæ бон ахуыр кæнын æмæ йыл цæуыл хъуамæ ахуыр кæнæм? Ныртæккæ мыхуыры паратæ кæны бæрнон ныхас Ленины бынты, нæ революцийы, дунейы фыццаг социалистон паддзахады хъысмæты тыххæй. Æппæт уыдæттæ махæн сымахимæ сты ахсджиаг, æмæ æз уый нымайын хорзыл.

Басæттын хъæуы уыл, æмæ ивгъуыд дæсгай астæ нæ зондахасты сæвзæрын кодтой Ленины цуасдæр хуымæтæгтонд сурæт. Царды æппæт фарстатæн дæр дзуапп пытæ чи зыдта, куыд ахæм теоретикы, иу хатт æмæ мыггагмæ равзæрст нысанмæ æнæфæцудгæ чи цыд, куыд ахæм политикы. Æдзух-ну нуарс, арф сыл нæ ныхъхуыды кæнгæйæ, аззадысты Ленины зонды диалектикон. Ленины тактикæйы фездæхæнтæ, догматизм æмæ хи фænд тæрыныл, æнæсæрфат митæ æмæ æнæхъуыды æлхъывдыл æлгъ кодта, уый.

Ленинизмы сæйраг нысан у тыхми нæ, фæлæ аразын. Ленин нын фæдзæхста граждайнаг хæсты нысан нæ, фæлæ граждайнаг фарны нысан. иудзинад, кæрæдзийæ фæхицæнтæ уæвын нæ, фæлæ. Уый бæллыд уымæ, цæмæй ног цардарæзтады архайдтаиккой, гæнæн æмæ амал цас уыд, уыйбæрц адæм, уый фæстæ та фæллойгæнджытæ фæстаджы онг иууылдæр. Социализм, куыд адæмы цардæгас æмæ сæрибар сфæлдыстад, — уый у, æмбæлттæ, сæйраг ленинизмы.

Абоп нæ бæстæ æмæ æхсæнады адæймæгты æмæ адæмты сæрибар, бархи, æмбаладон æнгомдзинадæй тынгдæр ницы хъæуы. Иу бинонты æнкъарæн бафтауæн ис, Октябрь цы моралон хъару бавæрдта, уый ногæй сæвзæрын æмæ фæфылдæр кæнгæйæ, СЦКП æвæрды афтæ бангом уæвыны парахат платформæ, адæймагуарзон демократон социализмы платформæ.

раторты цардарæзты, пъланы æмæ базары, бæстон хыгъд æмæ фæстауæрцы тыххæй. Социализмы рæстæг нациты хæдбар социалистон республикæты федерацийы, æппæт нациты æмæ адæмыхæттыты æмбарады, бирæнацион бæстæйы цæрын зоиыны тыххæй. Адæмтæ кæй сарæзтой, культурæйы æппæт уыцы хъæздыгдзинæдтæ базоиыны, социализмы рæстæг культурæйы разы тыххæй, хæцæг нæ, фæлæ аразæг, фæллойгæнджыты иугæнæг партийы тыххæй.

Ленинизмы тæккæ зынаргъдæрæй цы ис, уый диалектикæйы арæхстдзинад, цæхгæр фæзилæн, революцион дуджы тæккæ вазыгджындæр хицæндзинæдтæ бахынцынмæ, йæ объективон æмæ йын субъективон фæзындтытæ, размæгæнæг тыхтæ бамбарынмæ æмæ дзы спайда кæнынмæ арæхстдзинад. Хонын уæ Ленины бынты хъуыдыты æмбисонды хъæздыгдзинад, фæлтæрддзинад сахуыр кæнынмæ.

Уæ съездмæ фæстæмæ здæхгæйæ мæ зæгъын фæнды, бæлвырд хуызы сымах дæр кæй бахъæудзæн, сæ организацийы фыццаг съездмæ Мæскуыйы чи æрæмбырд æмæ фæсивæды Коммунистон цæдисæн сæрæвæрæн чи скодта, уыцы лæппутæ æмæ чызджыты цы ахадындзинады хæстæ æххæст кæнын бахъуыд, ахæмтæ алыг кæнын. Уæддæр уыдис змæлд: карз быцæуныхас, архайдтой дзы, фæсивæдимæ иумæ фарста: «Цыхуызон хъуамæ уа фæсивæдон змæлд?»-æн дзуапп чи агуырдта, партийы уыцы зынгæ минæвæрттæ. Уымæн бахъуыд В. И. Ленины фæстаг раныхас «Фæсивæды цæдисты хæстæ» дæр. Уæд æвæрд æрцыд фæскомцæдисы дунеæмбарынады бындур, æвзæрст æрцыд йæ архайды сæйраг фæздæг. Æмæ абон ахсджиаг у, фыццаджыдæр, алчи йæхицæн сыгъдæгзæрдæйæ зæгъын,

уыцы райдиан бынатæй æнцондæр агурæн æмæ аræн уыдзæн, алырдыгæй æмæ ныл æрвылбон чи 'ртыхст, уыцы бирæ æндæр, бæлвырд фарстатæн дзуапптытæ.

Не 'хсæнад кæуыл хизы, ныры уыцы рæстæгæн, къæпхæнæн цыбырæй аргъ кæнгæйæ, мæнмæ гæсгæ, «цæхгæр фæзилæнæй» хуыздæр ницы 'рхъуыды кæндзынæ. Æппæтæн дæр — мах бæстæйы дæр, дунейы дæр — бæлвырд у, советон æхсæнад кæй хизы иу уавæрæй иннæмæ. Ома ис цæхгæр фæзилæныл. Фæлæ цæхгæр фæзилæнæн йæхицæн ис алыхуызон барæнтæ, цытæ цæуы, уыдæттæн аргъ кæнынмæ цы бæрцбарæнæй пайда кæнæм, уымæ гæсгæ. Уымæн историон бæрцбарæнæй аргъ кæнгæйæ, мах хъуамæ зæгъæм, кæй нæм парахат кæны ацы æнусы дыккаг революци.

Фондз азы размæ, мах уыцы фæндагыл куы 'рлæуыдыстæм, уæд канд хистæр фæлтæры адæм нæ, фæлæ хъуыдыгæнæг фæсивæд дæр æнкъардтой, æмбæрстой, бирæ цыдæртæ нæм нывыл кæй нæу, дарддæр афтæ цæрæн кæй нæй. Кæрæдзийæ тынг фæхицæн сты, цы цытджын уагæвæрдтæ сидтыстæм, уыдон, æмæ царды цытæ цыдис, уыдæттæ. Бæстæ æнæбауромгæ тагъд сæфта йæ позицитæ, фæстæмæ тылдис прогрессы æппæт сæйраг бæрæггæнæнтæм гæсгæ. Кризисы фæзындтытæ фылдæр кæнын нал уадзын, куыд гæнæн ис, афтæ экономикæйы, наукæ æмæ техникæйы рæзт фæтагъддæр кæнын — афтæмæй мах уыдтам фыццаджыдæр хæс, афтæ йæ æвæрдта парти дæр. Фæлæ уыцы хъуыддаджы цас тынгдæр цыдыстæм, уыйас хуыздæр æмбæрстам æхсæнады сахъат уавæр, уыйас бæлвырддæр кодта, фаг кæй нæу хицæн хуынчъытæ æмпъузын. бындуронæй фæиогдæр кæнын кæй хъæуы æхсæнадон организмы æппцион паддзахадон арæзты ног, æцæг федеративон бындуртæ.

Махæн ис æппæт æфсентæ дæр, рацарæзты фæстиуджытæ, фæстаг азты дунеон ахастдзинæдты цы бындурон ивддзинæдтæ æрцыд, уыдонмæ гæсгæ барынæн дæр. Фыццаджыдæр нæ ног æддагон политикæйы фæрцы æрцыд кæрон «уазал хæстæн», дуне дарддæргонд æрцыд ядерон быцæуы арæнæй, райдыдта хæцæнгæрзтæ аппарыны æцæг коммунисттæ йæм цы зæрдæйы ахастимæ, цавæр идеон тыхтæ æмæ политикон хъаруимæ æрцæудзысты, уымæй.

Ныртæккæ партион организациты, мыхуыры тыхджынæй-тыхджындæр кæны съезды агъоммæйы ныхас. Уыцы ныхасы бындуры сты, Центрон Комитет кæй бацæттæ кодта, партийы XXVIII съездмæ Платформæйы æмæ йæ ног Уставы уыцы проекттæ.

Авторитарон-бюрократон системæйыл хъæддыхæй къух сисын, адæймагуарзон, демократон социализммæ, пайдайаг пъланон-базарадон экономикæмæ, барадон паддзахадмæ, советон федерации сног кæнынмæ, адæмæн цæрды æмбæлгæ уавæртæ саразынмæ цæуын, «уазал хæстæн» кæрон скæныны æмæ фæрæзтæй бæстæйы хорздзинадæн пайда кæнын райдайыны фадат чи дæтты, уыцы ног æддагон политикæйы фæндагыл дарддæр цæуын — рацарæзты хъуыды чи æвдисы, СЦКП-йы ЦК-йы Платформæйы уыцы уагæвæрдтæ аккаг бындур сты партийы æмæ адæмы иудзинадæн.

Уæрæх æмæ сæрибар ныхасы рæстæг бирæтæ сты проекттæ фарс, иннæтæ сæ кæнынц критикæ, уымæ ныхас цæуы карзæй, хæссынц срастгæнинæттæ, уæлæмхасæнтæ, хаст цæуынц альтернативон варианттæ. Хъæддых куыст цæуы, Платформæ æмæ СЦКП-йы Устав фæхъæздыгдæр кæныны фадат цыдæриддæр раттын, уыдон æрбæлвырд кæныныл æмæ сæ равзарыныл.

Ныхас æвдисы, партийы æмæ æхсæнады цы цæстæнгæстæ æмæ хъуыдытæ ис, уыдон бирæвæрсыгдзинад, бæлвырд кæны адæмы сагъæс социалон политикон къабазы карздзинады, экономикæйы кризисон фæзындтыты, нациты æхсæн быцæуты, сепаратистон тенденциты, фыдракæнды рæзты, æгъдау æмæ фæткæй фæлæмæгъ сты, уый тыххæй.

Æргомдзинады, демократийы æмæ хъуыдыты сæрибардзинады æууæлты махмæ æрвылбоны хъуыддаг ссис, политикон цæстæнгæстæ æмæ зондахастытæ алыхуызон кæй сты, уый. Закъоны бындурыл йæ разамонæг бынат ныффидар кæныныл къух сисгæйæ, СЦКП хъуыддагæй кыд равдыста, афтæмæй у хъуыдыты æргом сыгъдæгзæрдæ ерысы фарс.

Уыимæ Центрон Комитет нымайы афтæ, æмæ æнæ уынгæ нæй, иуæй-нутæ партийы йæ равзæрст фæндагæй иуварс аздахынмæ кæй хъавыц, уый сæ къухы куы нæ бафта, уæд та йæ фехалынмæ кæй тырнынц, уыдæттæн.

Уый конд цæуы куыд рахизæрдыгæй, афтæ галиуæрдыгæй дæр. Иуты фæнды рацарæзтыл бахъоды кæиын, уынынц дзы æхсæнад буржуазон уагмæ раздæхын». Иннæтæ, антисоциалистон хъарутимæ бану уæвгæйæ, Октябры революцийы раҳуыдтой фыдбæллæхы рæдыд, сидынц капитализм ногæй йæ бынаты сæвæрынмæ. Тынг тæссаг сты националистон, шовинистон хъуыдытæ æмæ сепаратистон тырнындзинæдтæ. Уый зыны партийæн йæхиуыл дæр.

Коммунисттæ раст куыд амонынц, афтæмæй бирæ партион структуратæ ныр-ма бынат ис консерватизмæн, хъуыдыты æмæ архайды догматизмæн, нæ арæхсынц адæмимæ ныхас кæнынмæ, байхъусынмæ æмæ сæ бамбарынмæ, бахъуыс сын кæнынмæ. Æппæт уыдæттæ партийæн стыр зиан хæссынц. Æхсæнады рæзты ныртæккæйы тенденцитæ нæ хынцын, царды æцæг демократи, æргомдзинад ныффидар кæнын кæй хъæуы, уый не 'мбарын, æппæты фыццаг адæймагмæ æргом здахын кæй хъæуы, уый нæ уынын амоны политикон царды фæндагтæ-рон баззайын. Сталинизм æмæ мидцоппайыл хъæддыхæй къух сисын у, СЦКП-йы тынг чи хъæуы, ахæм хъуыддаг.

Къаддæр сагъæсы не 'фтауы уый дæр, æмæ рацарæзты тырысайы бын СЦКП-йы иуæй-иу уæнгтæ партийы ныхмæ тох рапарахат кодтой мæнг радикалон позицитæй. Сæхи «хъæддых демократтæ», быидурон ивддзинæдты нунæг фарсхæцджытæ схонгæйæ, уыдон ныббырст сарæзтой СЦКП-йы идейон æмæ организацион бындуртæм, иуæй-нутæ та сæ хотыхтæ сарæзтой Ленинмæ æмæ ленинизммæ. Уый фæдыл йæхимæ æргом здахы, «демократон платформæ» чи хуыйны, уый алыварс чи æрæмбырд, уыцы адæймæгты архайд.

Зæрдыл æрлæууын кæнæм: СЦКП-йы ЦК-йы проект хоны фæндæттæ, суанг альтернативон проекттæ хæссынмæ дæр. Æмæ, айгъай, дискусгæй ницы ис, партийы уæнгты ну къорд йæ хъуыдытæ кæй зæгъы, уым. Уымæй уæллай «демократон платформæйы» тексты æхсæнады æмæ партийы уавæрыл сагъæс кæй ис, хъæддыхæй йæ аивынмæ кæй тырнынц, уый дæр бамбарæн ис, бирæты зæрдæмæ цæуы, документ карз критикон кæй у, уый дæр.

Фæлæ «демократон платформæйы» йæ миднсмæ гæсгæ нæй партийы страттын чи домы, уыцы рæсугъд лозунгты ауон æмбæхст сты «демократон платформæйы» авторты фæндтæ — фракцитæ æмæ дзы къордтæ сæрибарæй куыд уа, нæ партийæ ахæм æнæуд иугонд саразын, ома, бынтондæр æй фехалын.

Æмæ уыцы хъуыддаджы дæр рапарахат уæрæх пропагандистон æмæ организаторон архайд. Регистрацигонд цæуынц фарсхæцджытæ, арæзт æрцыдысты координацион советтæ центры дæр, иуæй-ну регионты дæр, æрвыст лæттæ цæуынц бынæттæм. Æвæрд æрцыд, СЦКП-йы дæлбар чи хъуамæ ма уа, ахæм материалон базæ саразыны фарста. Уый у СЦКП йæхимидæг фехалыны, политикон аренæйæ йæ ануварс кæныны фæндаг.

Æмткæй райсгæйæ, ахæм фæстиуджытæм кæнынц, парти федерализтон структурæ цæмæй райса, коммунисттæ национ-нысаниуæгмæ гæсгæ дихгонд цæмæй æрцæуой, уымæ йæ чи схойы, уыцы фæлтæрæнтæ дæр.

Мах хъæддыхæй стæм парти фехалыны ныхмæ, мах стæм партион рæнхъытæ фидар кæныны фарс.

Уыцы, кæнæ æндæр фарстатæ алыхуызон æмбарын, рацарæзты хæстæ æвæрынмæ алыхуызон цæстæй кæсын, уæлдайдæр та уыдон партийы идейон-теоретикон æмæ организацион бындуртæ куы нæ халой, уæд уыдæттыл хъуамæ цæуа æппæтвæрсыг ныхас, фæлæ уыдон хъуамæ ма уой парти фехалыны аххосаг. Алы коммунистæн дæр ис съезды агъоммæйы ныхасы зæрдиагæй архайыны, цæстæнгæстæ зæгъыны, хъахъхъæныны æмæ сæ царды уадзыны фадат. Платформæйы æмæ СЦКП-йы Уставы проекттæ гом сты цыфæнды фæндæттæ æмæ бафтауынæгтæн. Æрмæстдæр социалистон фæндаджы аræн ты алыхуызон хъуыдытæ æмæ цæстæнгæстæ равзарыны фæрцы ис, партийы æмæ бæстæйы хъысмæт чи сбæлвырд кæна, коммунисттæ ахæм иумæйаг платформæ саразыны фадат.

СЦКП-йы ЦК партион организациты æргом здахы уымæ, цæмæй фæтыхджындæр кæиой съезды агъоммæйы æппæт ныхас, хъуамæ йæ фидар бæттой æхсæнад сног кæныны процесстимæ, бæлвырд хъуыддæгтимæ. Ныфсджындæрæй кæрæдзимæ барын хъæуы алыхуызон цæстæнгастæ, зæрдиагæй кæсын хъæуы алы конструктивон хъуыдымæ дæр, фæлæ уымæ барын нæ хъæуы идейон гуырысхотæи æмæ идейон хыдфæндыдзинадæн. Коммунисттæ хъуамæ сæхи сайын ма бауадзой стыр ныхæстæй æмæ æнæбындур зæрдæвæрæнтæй, уымæн æмæ уыдоны фæстæ ницы ис хицæи адæймæгты политикон тырнындзинæдтæй уæлдай.

Радзæууыд, сæрибар ныхасыл къух нæ истæйæ, йæ

дыхæй æмæ нысанмæ арæзтæй хъуыддаг парти фехалынмæ чи кæны, СЦКП-йæн йæхимидæг организацион æгъдауæй фракцитæ чи аразы, советон адæмы социалистон фæндаг растыл чи нæ нымайы, йæ цæстæнгæстæй æмæ архайдæй йæхи æцæгæй партийæ чи схицæн кодта, партийы уыцы уæнгтимæ цы кæныи хъæуы, уый равзарыны рæстæг. Куыд хъуамæ уой ахæм адæймæгтæ партийы ræнхъыты?

Уыцы фарста æрæвæрдта политикон рæзты логикæ æмæ йæ хъуамæ алыг кæиой коммунисттæ, партион организацитæ æмæ сæ комитеттæ.

Партийы ныхмæ тохы фæндагыл чи æрлæууыд, уыдонæй схицæн уæвын партии сыгъдæг кæнын нæу, нæу ныхмæвæрд хъуыды æлхъивын дæр. Уый хъуамæ арæзт æрцæуа, фракцион къордтæ чи аразы, уыдоны ныхмæ. Мæнг революцион ныхæстæй сайды чи фæцис, æхсæнады æмæ партийы цы процесстæ цæуы, уыдон бамбарынмæ чи нæ сарæхст, уыцы коммунистты æхсæн та фæтыхджындæр кæнын хъæуы æмбарынгæнæн куыст, нæ бон хъуамæ бауа, сайды чи фæцис æмæ гуырысхо чи кæны, уыдоны, партийы политикæ раст кæй у, уыиы баууæндын кæнын.

СЦКП-йы XXVIII съездмæ ма баззад æртæ мæйæ къаддæр. Райдыдтой дзуапптытæ æмæ æвзæрстытæ бирæ парторганизациты, ныхсан кæнынц кандидаттæ конференцитæм, æппæтпартион форуммæ. Ахсджиаг у, цæмæй съезды делегаттæ уой хъæддых коммунисттæ, хъæппæрисджын, сфæлдыстадон; удыхъæдæй æнаиип адæймæгтæ, æхсæнад революцион æгъдауæй сног кæныны хъысмæтыл партийы, йæ адæмы, нæ социалистон Фыдыбæстæйы размæ йæхимæ иттæг стыр бæрнондзинад чи исы, ахæмтæ.

Мах стæм принципиалон бындурыл партион рæнхъытæ иу кæныны, рацарæзты нысантæ, адæймагуарзон, демократон социализмы идеалтæ зынаргъ кæмæндæриддæр сты, æппæт уыцы тыхты фидар иудзинады фарс.

Мах стæм, СЦКП-йы XXVIII съезд сног кæныны æмæ аразыны, парти ног тыхтæ æмæ ног хъарутæ кæй фæрцы райса, ахæм съезд цæмæй суа, уый фарс.

РАЦАРÆЗТЫ ФÆНДАГЫЛ ИУМÆ ЦÆУГÆЙÆ

Советон фæсивæды тынг фæнды рацарæзты æнтыстдзинад. Ныртæккæ у ныхасы рæстæг æмæ, социалистон Фыдыбæстæйы фидæи йæхимæ чи хъуамæ райса, уыцы фæлтæры хъæлæс абоп зæлы куырыхонæй æмæ намыслжыиæй, Коммунистон партийы фæнды йемæ æмбар ныхас кæиын. 10 апрелы ФÆЛКЦ-йы XXI съезды делегаттимæ Мæскуыйы фембæлд ССР Цæдисы Президент, СЦКП-йы ЦК-йы Генералон секретарь М. С. Горбачев. Уый раныхас кодта советон фæскомцæдисы бирæмилуанон къорды минæвæрттыразмæ. Фембæлды архайдтой В. А. Медведев, Г. П. Разумовский, А. Н. Гиренко, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, И. Т. Фролов.

* * *

Съезды делегаттæ дидинджыты баст сæвæрдтой В. И. Ленины Мавзолейы цур. Дидинджытæ æвæргæйæ, уым уыд М. С. Горбачев.

(СЦТА).

М. С. ГОРБАЧЕВЫ РАНЫХАС

(Кæрон,
Райдайæн 1 фарсыл).

ныр политикæ æххæст кæнгæйæ хъуамæ уæм бæстон, алцыдæр нымайæм æмæ уæм хъæддых.

Уый зæрдыл дарын уæлдай ахсджиаг у уымæн, æмæ мах ныртæккæ стæм рацарæзты хъуыддаджы тæккæ выдæр къæпхæныл. Æфсисады стыр къулыпытæ, социалон-экономикон фарстатæ æнæхъæнæй кæй карздæр кæныинц, уый фыдæй рæстæгæй-рæстæгмæ куыстурæдтæ кæй сæвзæрынц; ватникон быдырыл быцæутæ, фæхицæн уæвынмæ, ныхæуды тырнындзинæдтæ' æнæсахъат хъуыддæгты æмрæнхъ социализмы ныхмæ арæзт алыхуызон хъуыдытæ кæм спæлахъ кæнынц, ахæм митингтæ; уголовон фыдракæнддзинæдты рæзт, æххæнадон хæрзæгъдаудзинады уавæр мæгуыраудæр кæй кæны — æппæт уыдæттæ сты нæ абоны царды æцæгдзинæдтæ. Уый дæр мах рæстæг у, фæлæ хæстæгмæ, егъауæй кæй федтам, ахæм, æмæ мах хъæуы уымæн æрмæст бафæразын, алцыдæр цыма йæхи 'сдауæй банывыл уыдзæн, хуыздæрырдæм аздæхдзæн, уæдмæ æнхъæлмæ кæсын нæ, фæлæ æппæт тыхтæ дæр саразын кризисы уавæр тагъддæр фесафынæн, нæ паддзахадон нау сыгъдæг донмæ ракæнынæн.

Æнæ сымах уымæн уæвæн нæй, зынаргъ хæларттæ. Æппæт уыдæтты егъау бынат сæ бон бацахсын у æмæ хъуамæ бацахсой нæ фæскомцæдис, æппæт советон фæсивæд, бæстæйы æнцондæр æмæ чызджытæ.

Цы у нæ рæстæджы зын уавæр? Бæстæ цыма, æз кæй кой кодтон, ну уавæрæй инæмæ рахизыны уыцы уавæры тæккæ цъупыл нс, уыйау у. Æцæгдзинадæй, махмæ экономикæйы, зæгъæн нс, æмæ хицау бæрæг нæй. Нал кусынц командон уаг, фæлæ нырма æххæстæй йæ бартæ нæма райста ног, экономикон мæцыстæй пайда кæныныл, сæ фæллойы фæстиуджытæ фылдæр кæныныл адæмы разæнгард кæныныл, адæймаджы æппæт сфæлдыстадон тæнæгтæ раргом кæныныл æнцайдæр уаг. Афтæ у

ног ахадындзинадмæ гæсгæ партй бирæ цæмæйдæрты йæ куых систа хæдзарадæн æрвылбонты уынаффæйадыл, паддзахадон царды нæ хъуыддаджы фарстатæ лыг кæныныл, ног Советтæ та нырма ныр лæууынц сæ къæхтыл, æххæстæй нæма пайда кæныинц сæ хицаудзинады бартæй, нæ сарæзтой хъуыддагсонат аппарат. Ныр, æппынфæстаг, уымæн нс баradon бынат

рат размæсхойæны бынат сæ дарддæр чи ахсы æмæ уыцы нурæстæг йæхæдæг дæр æндæрхуызон чи хъуамæ кæна, уыцы партимæ дæр уынмæ тынг хъæддыхæй, науæд ын тæссаг у раздзæуæг бынæттæй йыл фæстæмæ ахæцынæй.

Тæккæ ахсджиагдæр у уый, æмæ нæм ныр нс, равзæрст фæндаджы сæйраг бæрцбарæнтæ, куыд æхсæнадон процесс, афтæ рацарæзты нысантæ æмæ хæстæ, ногдæргæнæг социалистон æхсæнады партийæн йæхи бынат чи æвдисы ахæм платформæ. Кæй зæгъын æй хъæуы, коммунистты, æппæт адæмы размæ æркæсынмæ хаст чи 'рцыд, уыцы платформæмæ, ног Уставы проектау, æмхуызон цæстæнгас нæй. Загъд цæуы бирæ бафтауинæгтæ, фиппаинæгтæ, бындурæвæрд критикæ. Æппæт уыдæттæ æмбæлгæ хуызы æрцæудзысты нывылгонд дæр, хыгъд дæр уыцы документтыл ногæй кусгæйæ, партион съездæн сыл йæхи мидæг ныхас кæнгæйæ.

Фæлæ уынмæ мах сæмбæлдыстæм парти йæ равзæрст фæндагæй иуварс кæныны фæлтæрæнтимæ, фæдихтæ уæвыны тасдзинадмæ. Иуырдыгæй, сæвзæрд, рацарæзты хъуыддаг фæарфдæр кæныинæй чи тæрсы кæнæ фæстæмæ, Сталины заман чи сæвзæрд æмæ ивгъуыд дæсгай азты дæргъы бирæ чи нæ фендæрхуызон, царды уыцы хуызтæм комкоммæ чи сиды, ахæм консервативон хай. Ахæм раздæхт уанд сæфт, бирæ рæстæджы дæргъы бæстæйæн нал раттид ногæй йæ къахыл слæууыны фадат, йæ хъысмæт ын скæнид гæвзыдзинад. Æз нал дзурын уый тыххæй, æмæ йе 'мдзугæнæг суанккой раздæры æгъдæутты æнæмæнджы æгъдæуттæ: æфхæрдтытæ, хæрамзæрдæдзинад, æнæнымæц амæттæгтæ, нудадзыгон мæгуырдзинад.

Мах хъуамæ уынæм, уый цæмæ 'ркæндзæн, уый, цæмæй ахсæм фидар граждайнаг поэзци. Фидарæй мæ уырны, мах адæм, фыццаджыдæр фæсивæд, фидарæй кæй аиуварс кæндзысты бæстæ ивгъуыд рæстæгмæ раздахыны, нæ къухы цы сæрибарад бафтыд, уый нывылгонд фæлтæрæнтæ.

Иннæрдыгæй, æххæнадæн зæгъынц, цæмæй йæ къух сиса социалистон уагæвæрдтыл, æцæгдзинадæй рæдыдыл банымайа 1917 азы октябры фæстæ рацыд æппæт фæндаг. Уый амонид, нæ историон фæлтæрдзинады ахсджиаг хорз хай чи у, уыцы социалон æнтыстдзинæдтæ тæссаг уавæры сæвæрын, æххæнадон рæзты парахат фæндагæй рахизын. Бирæ социалистон бæллицтæ тыхджын æмбæлгæнæг æмæ хæссæг уæвын. Ахæм у нæ сæйраг ныхас, æмæ уымæ мах цæуæм радон партион съездмæ. Фидарæй мæ уырны, ахæм уагæвæрд ахсджиагдæр кæй куыстæн съездæн йæхи куыстытæ дæр.

Æмæ, кæй зæгъын æй хъæуы, мах тынг ахсджиагыл нымайæм, фæскомцæдис цавæр идейон-политикон нысæнтæ равзардзæн, уый. Октябры фæстæйы æппæт рæстæг дæр нæ фæсивæдон организаци уыдис фæсивæды æмæ гæсгæ фылдæр кæны, уæ съезд кæй хъуамæ равзара, уыцы идейон-политикон нысанты ахадындзинад, æмбæлттæ. Бар мын раттут уыцы фидар æууæнк зæгъынæн, æмæ фæскомцæдис нуварс нæ ацæудзæн йæ нысаниуæгадæй, амæй фæстæмæ дæр цæудзæн партийы фарсмæ, партимæ нумæ.

Адæймагуарзон демократон социализм—уый у æрыгон фæлтæры, бæстæйы æмæ адæмы хорздзинадæн йæ сæххæст кæнын йæ революцион архайды царды хъуыддаг чи хъуамæ суа, ахæм аккаг нысан.

Ныр та мæ фæнды æрлæууын, йæс алыг кæнынæй фæскомцæдисы æмæ æппæт бæстæйы фидæн аразгæ кæмæн у, ну ахæм бындурон фарстайыл. Мæнмæ принципиалон æгъдауæй ахсджиаг кæсы, цæмæй фæсивæд ма бакомой сæхи мæнг сихтæн сæ фæдыл асайын, ма байхъусой, сæ цард сын фехалын, бæстæ бæллæхты гуылфæнты башарын сæ бон кæмæн у, ахæм сиренæты хъæлæстæм. Æз ныртæккæ дзурын, национализмы зын схонæн цæмæн нс, уыл.

Уыцы ну дих мæ фæкæныл фæнды национ националистонæй. Фыццагмæ хауы йæ хæдбындурдзинад, æвзаг, æгъдæуттæ, цардыуаг, историон ивгъуыд дут бахъахъхъæныныл алы нацийы æмбæлгæ, закъонмæ гæсгæ тырнындзинад — æнæ ппæт уыдонæй адæймагмæ нал вæййы национ хиæмбарынад, сæйраг «къæрцгæнаджы» кæрдæджы хуызæн. Ныртæккæ нæм нациты 'хсæн ахастдзинæдты цы цаутæ цæуы, уыдонæн бæстон аргъ нæ кæнгæйæ ма мæ бон ноджыдæр ну хатт зæгъын у æрмæстдæр уый, æмæ нæ парти, хицаудзинады органтæ, æз куыд Президент; афтæ нæ сæйрагдæр хæстæй иуыл нымайæм Советон федераци бындуронæй фендæрхуызон кæныны фæндæгтыл не 'ппæт адæмты ахсджиагдæр домæнтæ сæххæст кæныны.

Æмæ æндæр хъуыддаг — национализм. Æз æй цыбырæй бацамонин афтæ — уый у хи нацы инæтæй уæлдæр æвæрынмæ, инæ адæмты пайдатæ нищæмæ дарынмæ, кæнæ сын сæ суанг фæкъахыр кæныны хардзæй йæ пайдатæ ахсæст кæнынмæ тырнындзинад. Кæй зæгъын æй хъæуы, нуты национализмы бон у æрмæстдæр инæты национализм хъал кæныи. Æмæ мах абон сымахимæ зонæм уыцы рæстдзинад æвдисæг цардæтæс дæннцæгтæ. Æвзæрæй, фервæзын тынг зын кæмæй у, æнæуынондзинады ахæм кæлæнгонд уавæр. Æмæ уый дæр мах уынæм нæ абоны царды.

Национализм тынг тæссæмæ суанг уымæй дæр фылдæр — куыд нæ бирæнацион паддзахад фехалын нæ бауадзын, афтæ интернационализмы уагæвæрд бахъахъхъæныи.

Аиуварс кæнын хъæуы, Маркс æмæ Энгельс «Коммунистон партийы манифест»-ы кæй расидтысты, уыцы цытджын хъуыды æнæсæрфат цæстмæ æфтауыны ныхæстæ. Æз дзурын ахæм ныхæстыл, цыма интернационализм нысан кæны нациты аныхъуырын, ну «пролетарон аджы» сæ атайын кæныи. Уымæн æфсон лæвæрдтой нæ теоретиктæ хæстæг ивгъуыд рæстæджы. Стæй хъуыддагæй дæр авторитарон-бюрократон системæ нудадзыг зыгъуыммæ кодта интернационализмы æцæг мидис, тырнындта æппæтыл дæр уыцы ну дæиппытæ бафтауынмæ, нацитæ тагъддæр бану кæнынмæ, æфхæрæн митæ кодта æнæхъæн адæмтæн.

Æппæт уыдæттæ афтæ сты, фæлæ сæ бон нæу, не 'ппæт адæмты бирæ азты фæллойы фæстиуæг чи ссис, уыцы егъау ахъаззаджы капитал фæцудын кæныи. Иæ бон фæкъаддæр кæныи нæу, нациты хиуынаффæйад, хæдбардзинад, хæдбындурдзинад бахъахъхъæныи æнæмæнг хъæуы, уый ныхмæ чи нæ дзуры, уыцы интернационалон хъуыдыйæн йæ ахадындзинад дæр. Уыцы хъуыдыйы цардхъомдзинад абон æвдисы европæйаг фæлтæрддзинад дæр æмæ æппæт дунеон фæлтæрддзинад дæр. Адæмтæ кæд æмæ къæпхæнты сæрты, алыхуызон цæлхдурты сæрты хизгæйæ, уæддæр нудадзыг цæуыинц экономикон, культурон, политикон æмæ хуымæтæджы адæймаджы бастдзинæдтæ тынгæй-тынгдæр парахат кæнынырдæм. Цы уыдысты, уымæй зайгæйæ, сæрибар нацитæ тынгæй-тынгдæр æнгом кæныинц адæмты ну биноиты.

Цæй æмæ нудадзыг дарæм уый нæ зæрдыл, цæмæй ма азмæлæм, уалдзæмæ рæстæгмæ дæр, дунеон цивилизацийы рæзт кæцырдæм цæуы, уымæй æндæрырдæм фæндагыл. Ахæм тасдзинад та у бæрæг, ахæм цаутæ сымах уæхæдæг зонут. Æрыгон фæлтæры сæйрагдæр нысанæй сæвæрæм æрыгон фæлтæры тырнындзинад, нæ адæмты хæлардзинад æххæстæй ногæй сæвæрынмæ æмæ парахат кæнынмæ. Чи зоны, уый хъуамæ суа фæскомцæдис фæногдæр кæныны сæйрагдæр хæстæй ну æмæ, афтæ фæногдæр кæныи цас æнтыстдзинæй æххæстгонд цæуы, уый æцæг бæрæтæнæн.

Цыбырæй мæ æрлæууын фæнды, ныртæккæ нæ æппæты фыццаг чи тыхсын кæны «хъазуатон бригад». иннæ азы райдайæны, 1992—93 азты нысангонд цы сæйраг мадзæлттæ уыд, уыдон сæххæст кæныи æнæмæнг хъæуы, уыцы хатдзæгмæ.

Президент æмæ Президентон Советы зæрды нс паддзахады сæргълæууæджы бартæй спайда кæныи, цæмæй тæккæ хæстæгдæр рæстæг арæзт æрцæуой, сæ нысан экономикæйы нвддзинæдтæи ноджы фæтыхджындæр кæныи æмæ, æппæты разæй, Сæйраг Совет цы бындурон закъонтæ рахаста, уыдонмæ гæсгæ хæдзариуæгады ног уагæвæрдтæ ахадгæ хуызы æххæст кæныи кæмæн у, ахæм мадзæлттæ саразын.

Цауты разæй нæ кæндзыстæм нæхи. Мæхи бахиздзынæн уыцы фарстайы бæлвырддзинæдтæй, зæгъдзынæн æрмæстдæр уый, æмæ сабаты уыдзæн Президентон Советы æмæ Федерацийы Советы иумæйаг æмбырд, нысангонд дзы цæуы Советон хицауады æвæрд фæндæттæм æркæсын. Раздæр хъæуы равзарын, стæй адæмы размæ ныхасмæ рахæссын. Фæлæ уавæр дæттыты рагагъоммæ уый зæгъыны фадат, æмæ уыдонæн уæвæн нс тынг зын, фæлæ æнæмæнгхъæутæ уынаффæтæ, æмæ мах бахъæудзæн национ фидыд, хъуыддаг дарддæр куыд гæнгæ у, уыцы фарстайы фæдыл.

Разæй æнхъæлмæ кæсы тынг бæрнон равзæрст, фæлæ ныридæгæн дзыллон информацийы фæрæзты нс тынг бирæ, цы æмæ куыд уыдзæн, уый тыххæй æнхæкæрон бирæ хъуыдытæ. Цы æмбырдтæ уыдзæн, уыдоны фæстиудзытæм банхъæлмæ кæсыныл нæ батыхсгæйæ, нуæй-иу журналисттæ, мыхуыры органтæ фæдис систой, экономикон рацарæзтытæ бынтон фæтыхджын кæныны фæндагмæ рахизынмæ сидæгау кæнгæйæ:

Æнахъоладзинад: куы мах рацарæзтытæ сындæг, æнæныфсæй, æрдæгкондæй арæзт кæй цæуынц, уый тынг критикæ кæнæм, хъæлæсы дзагæй хъæр кæнæм фæтагъддæр сæ кæныпмæ, куы та, хъуыддаг нæ бамбаргæйæ, суанг ма сæ фæтагъддæр кæныны фæндæттимæ нæ базонгæ уæвгæйæ дæр уыцы разæнгардæй хъæр кæнæм: «Но пасаран!» (нæ ацæудзæн).

Æппæт уыдон сты нæ царды, рацарæзты хъуыддæгты æцæгдзинæдтæ. Сымах уыцы фарстаты хъуамæ уат хиуылхæцгæ, фæскомцæдисон кары, йæхи тынгдæр хъару куы февдисы, уæд цас гæнæн нс,уыйбæрц. Рæстæг ныртæккæ ахæм у, фæсивæд хъуамæ суа быдырон экономикон рацарæзты пълантæ æххæст кæныны «хъазуатон бригад». æрыгон фæлтæры скарзуæвæг фарстатæм æргом хъуыддагæй аздахын хъæуы, уый æнæмæнгдзинад. Фыццаджыдæр, хъæуы саразын æмæ царды рауадзын фæсивæды тыххæй иугонд паддзахадон политикæ. Ахæм уынаффæмæ æрцыдыстæм суанг XIX Æппæтцæдисон партион конференцийы Ахæм политикæйы иумæйаг уагæвæрдтæ закъонмæ гæсгæ сфидар кæнынымæ баст фарстатæм ацы бонты кæсы ССР Цæдисы Сæйраг Совет — мæнæн куыд загътой, афтæмæй æмбæлгæ Закъоны проект фидаргонд æрцыд знон фыццаг бакасты фæстæ.

Цы ныхас рапарахат, уым загъд цæуынц фæсивæды тыххæй сæрмагонд закъонæвæрæг акттæ хъæуынц æви нæ, уый тыххæй алыхуызон, уынмæ сæ ныхмæлæууæг цæстæнгæстæ дæр. Æцæгæй, æппæт æрмæстдæр радон концепци саразынмæ, центры уынаффæтæ рахæссынмæ кæнæ æрхъуыдыгонд миллиардгай фæрæзтæ радих кæныны тыххæй хъуыдытæм кæнæи нæй. Сæйраг у, мæнмæ гæсгæ, фæсивæды æцæг сгъæстæм æппæт æхсæнады æргом хъæддыхæй аздахын, иумæйаг политикон æмæ социалон хъуыддæгты йæ æмбар архайдæн зæрдæдарæн раттын. Уый махмæ нæ уыдис, уый нæ, фæлæ махæн абон нæ бон зæгъын у афтæ, æмæ фæсивæд, чи зоны, рауад ппæрдгонд исбонæй дæр, куыстадæй дæр, хицаудзинадæй дæр, æмæ, нуцасдæр культурæйæ дæр æхсæнады иннæ фæлтæртæй тынгдæр. Æмæ уый ануварс кæныи æнцон нæуу.

Экономикон-барадон уагæй ахсджиаг у раст, фидæн хынцгæйæ, æууæлтæ саразын фæсивæды интерестæ сæххæст кæныинæн, сæ фæллойадон бартæ сын ивгъæ цæуæг экономикон ахастдзинæдты æууæлты бахъахъхъæныи. Паддзахад æмæ æхсæнады хæс у æрыгон адæймагæн æххуысмæ йæ царды райдайæны фæсныны. Фæлæ адæймаджы бынат æхсæнады нысангонд хъуамæ цæуа кæрæ гæсгæ нæ, фæлæ арæхстдзинæдтæм, ахуырады уавæрмæ, дæсныйадмæ, хъуыддагмæ цæстæнгасмæ гæсгæ. Уый хъуамæ дæвæрдæр хъулон ми ма уа.

Политикон æгъдауæй фæтк хъуамæ суа æхсæнадон царды фæсивæды æххæст аркайд. Фæлæ æз хъуамæ загъон, тæккæ хуыздæр заиъонтæ, демократи, æргомдзинад, зæрдæвæрæн кæй нæма сты, нысан къухы бафтдзæн, уымæн. Бирæ аразгæ у сымах цæстæнгас æмæ разæнгардзинадæн дæгты архайыны дæсныйадыл нæма сахуыр сты.

Партй æмæ æппæт æхсæнадæн æдылы ми у фæсивæды политикон архайды фæсдуар дарын. Уый у бæстæйы бæллæх, æмæ мах зонæм, уый бæлвырд къæпхæнтыл куыд уыдис æмæ цæмæ 'ркодта, уый. Хицаудзинады аппараты æппæт къæпхæнты зæронд кæныинмæ, хъаруйы сæфтмæ, консерватизммæ, æххæнады рæзтæн зианмæ.

Фæсивæды бартæ æмæ сæрибарæдтæ сæххæст кæныи æмæфехицæнгæнгæ у, лæппутæ æмæ чызджытæ сæ граждайнаг хæстæ сыгъдæгзæрдæйæ цæмæй æххæст кæной, уыимæ. Ахæм у цардæгас диалектикон бастдзинад, æмæ æрмæстдæр афтæмæй æвзарæн нс фæсивæдон змæлды, бæстæ фæнотдæр кæныны революцион хъуыддаг æцæг æмбаргæ араджытæн.

Социалон æгъдауæй æхсæнады æппæт уавæр, паддзахадон политикæ хъуамæ ахъаз кæной æрыгон фæлтæры сфæлдыстадон хъару æргом, фылдæрæй йæ фылдæр кæныинæн. Уый æмхуызон хауы æхсæнадон куыстады къабазмæ, адæмон ахуырады системæмæ, наукæ æмæ культурæмæ. Ахуырад æмæ культурæмæ бавæрдтытæй пайдайагдæр бавæрдтытæ нæй. Уый махмæ æмбæрстгонд æрцыд, фæлæ æмбæлгæ хуызы бæлвырд уынаффæтæм нæма рахызт. Конд æрцыдысты æрмæстдæр фыццаг санчъехтæ æууæлтæ уымæн саразынмæ, цæмæй бæстæйы æппынфæтæ, чызджытæ цæттæйæ цæуой цардмæ. Ам фарстатæ нс бирæ, стæй канд финансонтæ нæ. Æппæт уыдæттæ сты паддзахады, стæй фæсивæды хæстæ æмæ сагъæстæ.

Зынаргъ æмбæлттæ, алы фæлтæр дæр йæхихуызон цæуы цардмæ. Иннæты хуызæн нæу сымах фæндаг дæр. фыццаджыдæр уымæн, æмæ сымах цæрут сæрмагонд рæстæг. Сымах æрыгон азтæ бану сты рацарæзтимæ. Уыцы исторнон хъуыддаджы тынг егъау ногдзинад домы ног зондахаст, иуварс кæны цæстæнгæсты къудзинад, халы джиппытæ, уæлдæр кæны зонындзинады æмæ хæрзæгъдаудзинады ахадындзинад. Сымах, æрыгæтты, бахъæудзæн уæхицæн; стæй æппæт æхсæнадæн бамбарын æмæ ногæй байтом кæныи, ивгъуыд фæлтæрддзинад æмæ æвзонд зонындзинадтæ хорз дзуаппытæ цæмæн нæ дæттынц, уыдæттæй бирæ цæмæндæрты.

Мæн тынг фидарæй уырны, æмбæлгæ хуызы, фидæнмæ се 'ппæт тырнындзинадæй, æхсæнады ног хъуыддæгты

ран ивгъуыд цыдысты. Ацы уавæры тæккæ цъупыл ис, уыйау у. Æгæрздзинадæй, махмæ экономикæйы, æгъзæн ис, æмæ хицау бæрæг нæй. Нал кусынц командон уаг, фæлæ нырма æххæстæй йæ бартæ нæма райста ног, экономикон мæцыстæй пайда кæныныл, сæ фæллойы фæстиуджытæ фылдæр кæныныл адæймаджы æппæт сфæлдыстадон тæнæнтæ раргом кæныныл æнцайæг уаг. Афтæ у политикон къабазы дæр. политикон раздзæуæджы йæ ног ахадындзинадмæ тæссæ партй бирæ цæмæйдæрты йæ куых систа хæдзарадæн æрвылбонты уынаффæйадыл, паддзахадон царды иннæ хъуыддаджы фарстатæ ныл кæныныл, ног Советтæ та нырма ныр лæууынц сæ къæхтыл, æххæстæй нæма пайда кæныны сæ хицаудзинады бартæй, нæ сарæзтой хъуыддагзонæг аппарат. Ныр, æппынфæстаг, уымæн ис барадон бындур — æз дзурын знон бынæттон хиуынаффæйады æмæ бынæттон хæдзарады тыххæй Сæйраг Совет цы Закъон рахаста, уый тыххæй.

Цыбыр дзырдæй, ну системæйæ рацыдыстæм, дыккагмæ та цæугæ нæма бакодтам. Æцæгдзинадæй, нуæй иннæмæ хизыны ахæм уавæр ныртæккæ ис æхсæнадон архайды æппæт къабæзты дæр. Уый хауы, рацарæзты хъуыддадмы сæйраг нысаниуæг — кусæн къласы, фæллойгæнæг æхсæнадон æрвылбонты уынаффæйадыл, паддзахадон царды иннæ хъуыддаджы фарстатæ æмæ æгъзæн æххæстæй нæма пайда кæныныл, сæ хицаудзинæдтæ æмæ æгъзæн æххæстæй нæма пайда кæныныл, сæ хицаудзинæдтæ раргом кæныныл æнцайæг уаг. Афтæ у политикон къабазы дæр. политикон раздзæуæджы йæ ног ахадындзинадмæ тæссæ партй бирæ цæмæйдæрты йæ куых систа хæдзарадæн æрвылбонты уынаффæйадыл, паддзахадон царды иннæ хъуыддаджы фарстатæ ныл кæныныл, ног Советтæ та нырма ныр лæууынц сæ къæхтыл, æххæстæй нæма пайда кæныныл сæ хицаудзинады бартæй, нæ сарæзтой хъуыддагзонæг аппарат. Ныр, æппынфæстаг, уымæн ис барадон бындур — æз дзурын знон бынæттон хиуынаффæйады æмæ бынæттон хæдзарады тыххæй Сæйраг Совет цы Закъон рахаста, уый тыххæй.

Цыбыр дзырдæй, ну системæйæ рацыдыстæм, дыккагмæ та цæугæ нæма бакодтам. Æцæгдзинадæй, нуæй иннæмæ хизыны ахæм уавæр ныртæккæ ис æхсæнадон архайды æппæт къабæзты дæр. Уый хауы, рацарæзты хъуыддадмы сæйраг нысаниуæг — кусæн къласы, фæллойгæнæг æхсæнадон æрвылбонты уынаффæйадыл, паддзахадон царды иннæ хъуыддаджы фарстатæ ныл кæныныл, ног Советтæ та нырма ныр лæууынц сæ къæхтыл, æххæстæй нæма пайда кæныныл сæ хицаудзинады бартæй, нæ сарæзтой хъуыддагзонæг аппарат.

Мах хъуамæ уынæм, уый цæмæ 'ркæндзæн, уый, цæмæй ахсæм фидар граждайнаг позици. Фидарæй мæ уырны, мах адæм, фыццаджыдæр фæсивæд, фидарæй кæй ануварс кæндзысты бæстæ ивгъуыд рæстæгмæ раздахыны, нæ къухы цы сæрибарад бафтыд, уый ныууадзыны фæлтæрæнтæ.

Иннæрдыгæй, *æхсæнадæн зæгъынц, цæмæй йæ куых систа социалистон уагæвæрдтыл*, æцæгдзинадæй рæдыдыл банымайа 1917 азы октябры фæстæ рацыд æппæт фæндаг. Уый амонид, нæ историон фæлтæрдзинады ахсджиаг хорз хай чи у, уыцы социалон æнтыстдзинæдтæ тæссаг уавæры сæвæрын, æхсæнадон рæзты парахат фæндагæй рахизын. Бирæ социалистон бæллицтæ æмæ хæзнатæ ныридæгæн куы систы æмæ тынгæй-тынгдæр куы кæсæгыл æппæт адæмты царды уаг. Æмæ æнæ мах хорз фæлтæрдзинадæй нырыккон цивилизаци уанд. ныртæккæ æппæт дæр куыд нымайынц, афтæмæй, бынтон æндæрхуызон.

Уый ма амонид ноджыдæр, тæккæ зындæр уавæрты бæстæйы индустриализацийыл, нырыккон наукæ æмæ техникæ саразыныл чи тох кодта, уыцы æгъдæуттæ æфхæрдтытæ, хæрамзæрдæгдзинад, æнæнымæц амæттæгтæ, иудадзыгон мæгуырдзинад.

Мах хъуамæ уынæм, уый цæмæ 'ркæндзæн, уый, цæмæй ахсæм фидар граждайнаг позици. Фидарæй мæ уырны, мах адæм, фыццаджыдæр фæсивæд, фидарæй кæй ануварс кæндзысты бæстæ ивгъуыд рæстæгмæ раздахыны, нæ къухы цы сæрибарад бафтыд, уый ныууадзыны фæлтæрæнтæ.

Иннæрдыгæй, *æхсæнадæн зæгъынц, цæмæй йæ куых систа социалистон уагæвæрдтыл*, æцæгдзинадæй рæдыдыл банымайа 1917 азы октябры фæстæ рацыд æппæт фæндаг. Уый амонид, нæ историон фæлтæрдзинады ахсджиаг хорз хай чи у, уыцы социалон æнтыстдзинæдтæ тæссаг уавæры сæвæрын, æхсæнадон рæзты парахат фæндагæй рахизын. Бирæ социалистон бæллицтæ æмæ хæзнатæ ныридæгæн куы систы æмæ тынгæй-тынгдæр куы кæсæгыл æппæт адæмты царды уаг. Æмæ æнæ мах хорз фæлтæрдзинадæй нырыккон цивилизаци уанд. ныртæккæ æппæт дæр куыд нымайынц, афтæмæй, бынтон æндæрхуызон.

Уый ма амонид ноджыдæр, тæккæ зындæр уавæрты бæстæйы индустриализацийыл, нырыккон наукæ æмæ техникæ саразыныл чи тох кодта, уыцы æгъдæуттæ æфхæрдтытæ, хæрамзæрдæгдзинад, æнæнымæц амæттæгтæ, иудадзыгон мæгуырдзинад.

Мах хъуамæ уынæм, уый цæмæ 'ркæндзæн, уый, цæмæй ахсæм фидар граждайнаг позици. Фидарæй мæ уырны, мах адæм, фыццаджыдæр фæсивæд, фидарæй кæй ануварс кæндзысты бæстæ ивгъуыд рæстæгмæ раздахыны, нæ къухы цы сæрибарад бафтыд, уый ныууадзыны фæлтæрæнтæ.

Иннæрдыгæй, *æхсæнадæн зæгъынц, цæмæй йæ куых систа социалистон уагæвæрдтыл*, æцæгдзинадæй рæдыдыл банымайа 1917 азы октябры фæстæ рацыд æппæт фæндаг. Уый амонид, нæ историон фæлтæрдзинады ахсджиаг хорз хай чи у, уыцы социалон æнтыстдзинæдтæ тæссаг уавæры сæвæрын, æхсæнадон рæзты парахат фæндагæй рахизын. Бирæ социалистон бæллицтæ æмæ хæзнатæ ныридæгæн куы систы æмæ тынгæй-тынгдæр куы кæсæгыл æппæт адæмты царды уаг. Æмæ æнæ мах хорз фæлтæрдзинадæй нырыккон цивилизаци уанд. ныртæккæ æппæт дæр куыд нымайынц, афтæмæй, бынтон æндæрхуызон.

Уый ма амонид ноджыдæр, тæккæ зындæр уавæрты бæстæйы индустриализацийыл, нырыккон наукæ æмæ техникæ саразыныл чи тох кодта, уыцы æгъдæуттæ æфхæрдтытæ, хæрамзæрдæгдзинад, æнæнымæц амæттæгтæ, иудадзыгон мæгуырдзинад.

Æмбæлгæ хуызы нæ бацæттæ кодтой, 1990 азы 26 февралы кæй сарæзтой, уыцы дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырдмæ дæр. Районы разамонджытæ М. М. Зимовец æмæ Хъуысаты Т. Э., æмбырдмæ цæттæ кæнгæйæ æмæ йæ арвитгæйæ, нæ бахыгътой. Черменыхъæуы æмæ хæдзарады цы базыгдзын моралон-психологон уавæр сæвзæрд, уый. Уыцы уавæр æмбæлгæ хуызы нæ бахыгътой Цæгирагропромцæдисы дæр. Уый ахсосæй æмбырды фаг нæ уыд колхозонты минæвæрттæ, афтæмæй зал йæ тæккæ дзаг уыд, колхоз «Чермен»-ы уæнгтæ чи нæ у, ахæм адæймæгтæй.

Цы уавæр сæвзæрд, уым æмбырдæн аразæн нал уыд æмæ йæ æмбырды сæрдариуæггæнæг банымадта æхгæдыл, уый фæстæ колхозонты фылдæр хай ахæлиу.

Фæлæ ма залы цы адæм баззадысты, уыдон равзæрстой æмбырды ног кусæг органтæ æмæ колхоз «Чермен»-ы сæрдарæй равзæрстой А. Л. Мациевы. Ахæм æвзæрстыты бæрæггæнæнтæ растыл нымад не 'рцыдысты.

Йæ уынаффæйы бюро сразы партийы обкомы къамисы хатдзæгтимæ, 1990 азы 26 февралы колхоз «Чермен»-ы дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырды колхозы Уставы домæнтæ гуымиры хуызы хæлд кæй 'ærцыдысты, уый тыххæй. Уый ахсосæй хаст ærцыдысты æнæраст уынаффæтæ æмæ фæкарздæр моралон-психологон уавæр хæдзарады коллективы.

Колхозонты дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырд бацæттæ кæныны æмæ йæ арвитыны хъуыддаджы гуымиры рæдыдтыты тыххæй бюро æфхæрд радта колхоз «Чермен»-ы сæрдар коммунист Гæздæнты Т. С. æмæ парткомы секретарь Берозты В. Д.

Бюро СЦКП-йы Горæтгæрон райкомы ærгом аздæхта, Черменыхъæуы организаторон æмæ дзыллон политикон куысты зынгæ хъуагдзинæдтæ кæй ис, уымæн.

Æмбырдтæ аразтæйæ колхозтæн афойнадыл æмбæлгæ æххуыс кæй нæ бакодтой, уый тыххæй карздæй амынд ærцыд Цæгат Ирыстоны Агропромцæдисы сæрдар коммунист Гуытъиаты А. В. æмæ агропромышленнон комплексы кусдзыты профцæдисы обкомы сæрдар Хъулаты Т. Ш.

Бюро Цæгат Ирыстоны Агромромцæдисæн æмæ СЦКП-йы Горæтгæрон райкомæн бафæдзæхста колхоз «Чермен»-ы колхозонты дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырд 1990 азы апрелы сразын, æмбæлгæ мадзæлттæ хъуамæ саразой, æмбырд бæрзонд организацион уагыл цæмæй ацæуа æмæ уставон домæнтæ æнæмæнг æххæстгонд цæмæй ærцæуой, уымæн.

СЦКП-йы райкомтæн, райæххæсткомтæн, Цæгирагропромцæдисæн фæдзæхст ærцыд, цæмæй бæлвырд равзарой, АПК-йы системæйы цы дзуапдæттæн æмæ дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырдтæ ацыд, уым цы критикон фиппаинæгтæ æмæ фæндæттæ загъд уыд, уыдон, мадзæлттæ снысан кæной сæ слæххæст кæнынæн. Сæрмагонд ærгом аздахын хъæуы колхозонты æмæ совхозты кусдзыты хъæппæрис æмæ хæдбардзинад фæфылдæр кæныныл демократи æмæ ærгомдзинад рæзын кæныны æууæлты, хъуамæ сын фылдæр кæной сæ бæрнондзинад куысты кæронбæттæн бæрæггæнæнтыл.

Бюройы æмбырды ма ærныхас кодтой республикæйы экономикон æмæ социалон рæзтæн уынаффæйады æндæр фарстатыл дæр.

СЦКП-йы Цæгат Ирыстоны обкомы

Ацы азы 10 апрелы йын цы æмбырд уыд, уым СЦКП-йæ обкомы бюро ærныхас кодта «Горæтгæрон районы колхоз «Чермен»-ы колхозонты æмбырд бацæттæ кæныны æмæ йæ арвитыны фæтк гуымиры хуызы хæлд кæй ærцыд, уый тыххæй» фарстамæ.

СЦКП-йы обкомы сарæзт сæрмагонд къамисы сæрдар, республикæйы Министрты Советы сæрдары фыццаг хæдивæт В. М. Никотины хъусынгæнинагмæ байхъусгæйæ, бюро куыд бацамыдта, афтæмæй колхоз «Чермен»-ы колхозонты дзуапдæттæнæвзарæн æмбырд бацæттæ кæныны æмæ йæ арвитыны хъуыддаджы гуымиры хуызы хæлд ærцыдысты колхозы Уставы уагæвæрдтæ, разамонæг æвзарæ ærгæнтæ нысан кæныны демократон принциптæ.

Сбæрæг кæнын куыд равдыста, афтæмæй æмæй размæ дæр хæдзарады хæлд цыдысты уставон домæнтæ. Афтæ, 1989 азы колхозы правленийы 15 æмбырдæй 10 растыл нымад не 'рцыдысты, кворум-иу дзы кæй нæ фаг кодта, уый тыххæй. Хæдзарады ницæмæ дарынц Уставы домæн алы кварталы дæр колхозонты æмбырд аразыны тыххæй. Ивгъуыд аз ам арæзт ærцыд ærмæст дыууæ æмбырды.

Стыр хъуагдзинæдтæ ис колхозы уæнгтæм исыны æмæ колхозонты фæллойадон чингуытæ аразыны фарстатæ лыг кæныны хъуыддаджы дæр. Колхозы уæнгтæм исыны тыххæй правленийы уынаффæтæ ærвылхатт колхозонты нумæйаг æмбырды фидаргонд не 'рцæуынц.

Æмбæлгæ хуызы нæ бацæттæ кодтой, 1990 азы 26 февралы кæй сарæзтой, уыцы дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырдмæ дæр. Районы разамонджытæ М. М. Зимовец æмæ Хъуысаты Т. Э., æмбырдмæ цæттæ кæнгæйæ æмæ йæ арвитгæйæ, нæ бахыгътой. Черменыхъæуы æмæ хæдзарады цы базыгдзын моралон-психологон уавæр сæвзæрд, уый. Уыцы уавæр æмбæлгæ хуызы нæ бахыгътой Цæгирагропромцæдисы дæр. Уый ахсосæй æмбырды фаг нæ уыд колхозонты минæвæрттæ, афтæмæй зал йæ тæккæ дзаг уыд, колхоз «Чермен»-ы уæнгтæ чи нæ у, ахæм адæймæгтæй.

Цы уавæр сæвзæрд, уым æмбырдæн аразæн нал уыд æмæ йæ æмбырды сæрдариуæггæнæг банымадта æхгæдыл, уый фæстæ колхозонты фылдæр хай ахæлиу.

Фæлæ ма залы цы адæм баззадысты, уыдон равзæрстой æмбырды ног кусæг органтæ æмæ колхоз «Чермен»-ы сæрдарæй равзæрстой А. Л. Мациевы. Ахæм æвзæрстыты бæрæггæнæнтæ растыл нымад не 'рцыдысты.

Йæ уынаффæйы бюро сразы партийы обкомы къамисы хатдзæгтимæ, 1990 азы 26 февралы колхоз «Чермен»-ы дзуапдæттæнæвзарæн æмбырды колхозы Уставы домæнтæ гуымиры хуызы хæлд кæй 'ærцыдысты, уый тыххæй. Уый ахсосæй хаст ærцыдысты æнæраст уынаффæтæ æмæ фæкарздæр моралон-психологон уавæр хæдзарады коллективы.

Колхозонты дзуапдæттæнæвзарæн æмбырд бацæттæ кæныны æмæ йæ арвитыны хъуыддаджы гуымиры рæдыдтыты тыххæй бюро æфхæрд радта колхоз «Чермен»-ы сæрдар коммунист Гæздæнты Т. С. æмæ парткомы секретарь Берозты В. Д.

Бюро СЦКП-йы Горæтгæрон райкомы ærгом аздæхта, Черменыхъæуы организаторон æмæ дзыллон политикон куысты зынгæ хъуагдзинæдтæ кæй ис, уымæн.

Æмбырдтæ аразтæйæ колхозтæн афойнадыл æмбæлгæ æххуыс кæй нæ бакодтой, уый тыххæй карздæй амынд ærцыд Цæгат Ирыстоны Агропромцæдисы сæрдар коммунист Гуытъиаты А. В. æмæ агропромышленнон комплексы кусдзыты профцæдисы обкомы сæрдар Хъулаты Т. Ш.

Бюро Цæгат Ирыстоны Агромромцæдисæн æмæ СЦКП-йы Горæтгæрон райкомæн бафæдзæхста колхоз «Чермен»-ы колхозонты дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырд 1990 азы апрелы сразын, æмбæлгæ мадзæлттæ хъуамæ саразой, æмбырд бæрзонд организацион уагыл цæмæй ацæуа æмæ уставон домæнтæ æнæмæнг æххæстгонд цæмæй ærцæуой, уымæн.

СЦКП-йы райкомтæн, райæххæсткомтæн, Цæгирагропромцæдисæн фæдзæхст ærцыд, цæмæй бæлвырд равзарой, АПК-йы системæйы цы дзуапдæттæн æмæ дзуапдæттæн-æвзарæн æмбырдтæ ацыд, уым цы критикон фиппаинæгтæ æмæ фæндæттæ загъд уыд, уыдон, мадзæлттæ снысан кæной сæ слæххæст кæнынæн. Сæрмагонд ærгом аздахын хъæуы колхозонты æмæ совхозты кусдзыты хъæппæрис æмæ хæдбардзинад фæфылдæр кæныныл демократи æмæ ærгомдзинад рæзын кæныны æууæлты, хъуамæ сын фылдæр кæной сæ бæрнондзинад куысты кæронбæттæн бæрæггæнæнтыл.

Бюройы æмбырды ма ærныхас кодтой республикæйы экономикон æмæ социалон рæзтæн уынаффæйады æндæр фарстатыл дæр.

12 АПРЕЛЫ — КОСМОНАВТИКÆЙЫ БОН

ИСТОРИОН СТЫР УÆЛАХИЗ

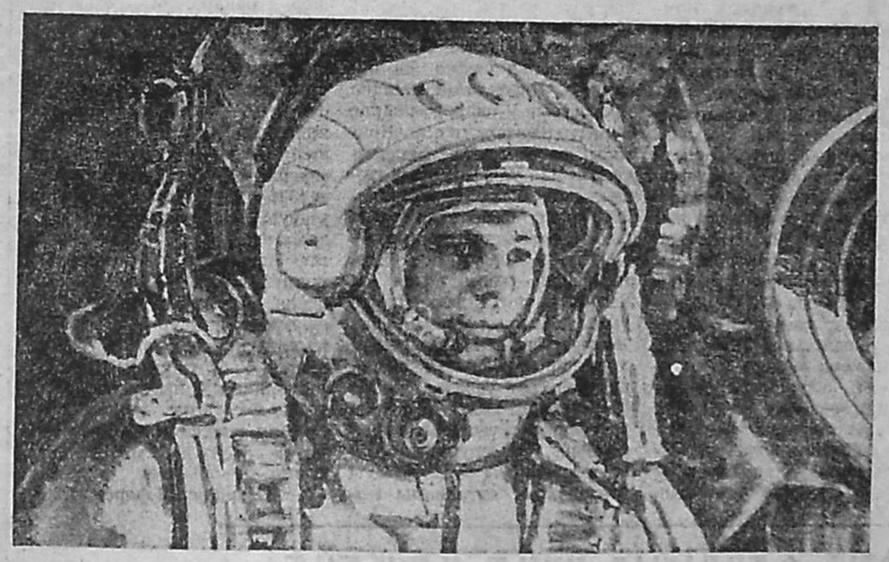

1962 азы 9 апрелы ССР Цæдисы Сæйраг Советы Президиумы Указмæ рæстæг бæрæггонд цæуы Космонавтикæйы бон, дунейы фыццаг хатт адæймаг космосмæ кæй атахт, уый кадæн. 1961 азы 12 апрелы космосон нау «Восток», тæхæг — космонавт Юрий Алексейы фырт Гагарин æй скъæрдта, афтæмæй дунейы фыццаг хатт ærзылд космосы зæххы алыварс.

Ацы ærдхæрæны цау уайтагъд айхъуыст ærгас дунеуыд Цытджын Октябры, ног цардарæзты, советон адæмы, наукæ æмæ техникæйы историон уæлахиз. Фыццаг хатт Советон адæймаг айгæрста уæрæх фæндæттæ уæлæрвтæм, фыдæлтыккон аргъауы болатфарс хъæбатырау. Фыццаг хатт советон адæймаг ærзылди зæххы алыварс, бæрзонд систа дунейы сæрмæ советон тырыса!..

Фыццаг хатт... Æмæ цал сты уыдон!..

Фыццаг хатт советон цæхæрцæст лæппу Юрий Гагарин атахт космосмæ!

Фыццаг хатт советон сылгоймаг — Валентинæ Владимиры чызг Терешкова атахт космосмæ!

Фыццаг хатт советон космонавт Алексей Архипы фырт Леонов уæлдæфон науæй æддæмæ рахызт космосмæ!

Иу уæлахиз иннæйы фæдыл!..

●

КЪАМЫ: «Ю. А. Гагарины сурæт». Скодта йæ А. П. Плотников.

СЦТА-йы фотохроникæ.

«КАЛД ДÆ ФЫЦГÆ ХИД ЦЫХЦЫРÆЙ»

БÆХДЖЫН ÆФСÆДТÆ ФЫДЫБÆСТÆЙЫ СТЫР ХÆСТЫ

Фыдыбæстæйы Стыр хæсты фыццаг бонтæй фæстæмæ советон бæхджын æфсæдтæ равдыстой, сæ бон кæй у кавд фистæг æфсæдтæ нæ, фæлæ мотомеханизацигонд нугæнты дæрæн кæныл дæр. Нæ ницæ æфсæддон хæйттимæ уæхски-уæхск хæцгæйæ, бæхджынтæ хъæбатырæй уræдтой знаджы ныббырстытæ. Арф-ну бафардæг сты знаджы фæстъылдыммæ, уым æй дæрæн кодтой, нызыгъуымæ -ну ын кодтой йæ нысантæ.

Хæсты фыццаг бонты уæззау æмæ тугкалæн тохты сыræзыд, сдомбай советон гварди. Йæ рæнхъыты аккаг бынат ахстой бæхджын æфсæдтæ. Зæгъæм, 1941 азы 18 сентябрæй 1942 азы 18-æм ноябрмæ æхсар, фæразондзинад, лæгдинад, фидар æгъдауы тыххæй гвардионы ном райстой 4 бæхджын корпусы æмæ 11 дивизийы. Уый кады аккаг систы: инæлар-майор П. А. Беловы, инæлар-майор Л. М. Доваторы, инæлар-майор В. Д. Крюченкины æмæ инæлар-майор Плиты Иссæйы бæхджын корпустæ.

Ирыстойнаг мæгуыр зæхкусæг лæджы фырт Плиты Иссæ хæсты размæ сси бæхджын æфсады хъуыстонддæр разамонджытæй ну. Хæсты быдыры разамынд лæвæрдта бæхджын дивизийæн. Уый фæстæ радыгай — æртæ гвардион корпусæн. Йæ хæстон архайды бæрзонддæр къæпхæн сси бæхджын механизацигонд къордæн командыгæнæджы бынат...

Знаджы хæстон тыхтæ бырстой Мæскуы байсынмæ. Уыцы тæссаг рæстæг булкъон Плиты Иссæйы 50-æм бæхджын дивизи фæдисы æрхæццæ Кубаны зæххæй æмæ, инæлар Л. М. Доваторы къордимæ нумæ хæцгæйæ, райста бæрнон хæс — знаджы бырсæг æфсæдты фæсчъылдыммæ бабырсын æмæ сын сæ тыхтæ фæлæмæгъдæр кæныл. Уыцы хæс Иссæйы дивизи сæххæст кодта иттæг хорз. Плийы-фыртæн лæвæрд æрцыд инæлар-майоры цин, дивизи райста гвардийы кадджын ном. Дивизийæн йæхи та уæд схуыдтой 3-аг бæхджын дивизи. Мæскуыйы бынмæ тохты хъæбатырæй фæмард инæлар Л. М. Доватор æмæ йæ бæсты 2-аг бæхджын корпусæн командыгæнæгæй æвæрд æрцыд инæлар-майор Плиты Иссæ.

Хæсты фыццаг бонты нæ æфсæдтæ фæстæмæ-фæстæмæ куы цыдысты, уæд цæттæ кæныл хъуыдис ног хæстон тыхтæ. Æмæ ахæм управлени арæзт æрцыд 1941 азы июлы. Уый инæлар-булкъон О. И. Городовиковы разамындæй ног тыхтæ цæттæ кодта бæхджын æфсадæн дæр колхозтæ æмæ совхозты арæзтой бæхджын къордтæ хæцæг æфсады хæйттæн.

Хæсты райдайæны Сырх Æфсады уыдис 13 бæхджын дивизийы, 1941 азы декабры байсты 82. 1941 азы фæзыгъдæжы æмæ 1942 азы зымæджы æвæндаг æмæ хъыстыты рæстæг фæзындæр моторджын хæстон техникæйæ пайда кæныл. Уæд бæхджын æфсад хуыздæр равдыста йæ фадæттæ. Йæ иттæг хорз цæттæдзинад тынгдæр раргом Мæскуыйы бынмæ тохты 1941-42 азты зымæджы бырстыты. Ам сбæрæг нæ бæхджын æфсæдты разамонджыты арæхстдзинад, сæ фæлтæрддзинад æхсызгон бахъуыд дарддæр хæстытæм цæттæ кæнынц хъуыддаджы.

Бæхджын нугæнты тыхджындæр, фидардæр кодтой фистæг хæстонтæй, танктæ æмæ хæдтæхджытæй, Æфсæдтæ æмæ фронтты дæлбар уæвгæйæ, карз хæстыты хорз арæхстысты нугæнты командыгæнджытæ — инæлæрттæ В. Д. Крюченкин, Я. К. Кулиев, Л. М. Доватор æмæ не 'мзæххон Плиты Иссæ. Адон равдыстой, техникæйы дуджы дæр бæхджын æфсадæн йæ ахадындзинад кæй нæ фæкъаддæр. Хæсты размæ Сырх Æфсады фылдæр кодтой танкты æмæ механизацигонд дивизиты нымæц. Фидæны хæст хуыдтой æрмæст моторты хæст. Бирæ бæхджын дивизитæй арæзтой танкджын æмæ механизацигонд дивизитæ. Фæлæ фашисты æрдонгты æрбалæбурды рæстæгмæ ахæм дивизитæ техникæйæ æххæст нфтонггонд нæ фесты. Уымæ гæсгæ, хæсты фыццаг бонты æмæ мæйты, стæй 1941-42 азты ныббырстыты Сырх Æфсад тынг хъуаг уыд танктæ æмæ механизацигонд тыхтæй.

Советон бæхджын æфсæдты хæстон-стратегион гæнæнтæ нымайгæйæ, Паддзахадон хъахъхъæнынады комитет 1941 азы 13 ноябры рахаста уынаффæ национ бæхджын дивизинтæ саразыны тыххæй. Æхсарджын хъазахъхъар дивизитæ арæзт æрцыдысты Доны, Кубаны æмæ Терчы районты цæрджытæй. 1942 азы 7 апрелы ма фæзынд ну ахсджиаг уынаффæ. Уым бæлвырд бæрæггонд æрцыд бæхджыны фæлтæрддзинад хæсты фыццаг рæстæг æмæ сæ дарддæры хæстæ: арæхсын хъæуы æхсаргардæй, топпæй, гранатæй, пулеметæй, стæй зоныи хъæуы знаджы гæрзтæй æхсын. Хъуамæ зыдтанккой ныллæг тæхæг хæдтæхджытимæ тох кæныи, — топпыты æмæхстæй, стæй сармадзантæй дæр.

1942 азы сæрды знаг бырста Кавказмæ. Ахæм уæззау уавæрты июлы кæрон æмæ августы райдайæн 115-æм бæхджын дивизийы æфсæдтæ хъæбатырæй хæцыдысты йæ ныхмæ, скодтой йын стыр знантæ: ныппырх кодтой 64 танчы, 15 минометы, 37 автомашинæйы. Ныццагътой æртæ полчъы онг фистæг æфсад. Хорз хæстон арæхстдзинад равдыста 17-æм кувинтæ техникæйæ бæхджын байнаг хъазахъхъар корпус дæр. Станицæ Кущевская цыдис æртæ хатты къухæйкъуымæ. Æхсæвы бабырстыты корпус ныццагъта 1000 гитлероны фылдæр. 300 знаджы та уацары райстой.

1943 азы æппæт бæхджын корпусты дæр уыдис танктæ, танкты ныхмæ хæцæг дивизиотæ, хæрдмæхсæн артиллерийы хæйттæ, мотоциклистæ.

Дардыл айхъуыст Плиты Иссæйы бæхджын-механизацигонд къорды уæлахизты кой.

Райгуырæн бæстæ стыр аргъ скодта бæхджын хæстонты сгуыхтдзинæдтæн. 7 корпусы æмæ 17 дивизийы райстой гвардионы ном æмæ хорзæхджын æрцыдысты ордентæй, 201 бæхджын æфсæддонæн лæвæрд æрцыд Советон Цæдисы Хъæбатыры ном.

Ацы аз, 1990 аз у бæхы аз. Уый, æвæдза, хорз фидауы Уæлахизы 45 азы бонимæ. Мæ уацхъуыд мæ балхынцъ кæныи фæнды поэт Тыджыты Юрийы æмдзæвгæйы цыппар рæнхъæй:

«Рохтæ хæстыты
рæдыдтай,
Ифтонг барæджы хæсгæйæ;
Калд дæ фыцгæ
хид цыхцыræй,
Знæтæй пиллоны
бырсгæйæ».

КАЛОТЫ Петр.,
14-æм бæхджын дивизийы
31-æм полчъы ветеран,
хæсты нывалид.

ДУУÆ ЗАГЪДИ «АБЕТИ КИУНУГИ» ТУХХÆЙ

(Хъойбайти Сергей, Цæрукъати В., **АБЕТИ** киунутæ. **Кинунгæуадзæн «Ир» Орджоникидзе, 1990. 1—102 фарсы).**

Хуарз гъуддаг адтæй, 1-аг къласæн «Абети киунутæ» мухургонд ке 'рцудæй, йе. Райдайæн кълæсти сувæллæнттæ аци киунуги фæрци сæхе мадæлон æвзагбæл — дигоронау ахур кæнуйнаг æрмæст лæмбунæгдæр лæдæрдзæнæнцæ. Сабитæ, киунуги кæсгæй, сæ меддуйнеи урухдæрбæл гъуди кæндзæнæнцæ. «Абети киунуги» туххæй дзоргæй, раздæр зæгъун гъæуй, ци хуарздзинæдтæ сси йес, уони туххæй. Киунутæ æй рæсугъд конд. Хузтæй фæлгонц. Сувæллон цинæ кæндзæнæй алли хузи хуарæнтæй конд хузтæбæл. Киунуги бæрцæбæл æвдист цæуынцæ æрдзи медæгæ зайæгойти, цæрæгойти хузтæ. Сæйрагдæрæн и киунуги æвдист цæуй адæймаги архайд царди медæгæ.

Алли гъуддаги дæр адæймаг сæйрагдæр ке 'й, йеци æздæхбæл раст арæзт æй киунутæ. Сувæллæнттæн фæйнагъаз уодзæнæй раст зундрахастбæл рацæуынæн.

Махмæ гæсгæ зæгъун гъæуй еу къуар гъæндаинади фæдбæл, цæмæй киунуги иннæ рауагъдмæ растгонд æрцæуонцæ (Цæрукъати В. æхуæдæг куд зæгъуй, уотæ).

Киунутæ нсаразгутæй еу, Цæрукъати В. газет «Рæстдзинад»-и 21-аг феврали лæмбунæг æрлæудтæй, «Абети киунугиы» автортæмæ гæсгæ, ци рæдудтитæ уагъд æрцудæй, уонæбæл.

Мах ма бафеппайдтан æндæртæ дæр.

Киунуги райдайæны хузтæ æгæр æнтъуснæг æнцæ. 27-аг фарси уæнгæ ци хузтæ йес, йетæ сæхуæдтæ æгас альбомы фагæ 'нцæ. Сувæллонæн æркасти еу фарси хузтæ æгæр берæ æнцæ равзарунмæ. Æгæр берæ ке 'нцæ, уомæ гæсгæ кæрæдзей дæр ма хъор кæнунцæ (38 фарс).

40-аг фарси уроки æрмæги финст йес; «Сæрди æрдæги дæр ма сæнторс æй». Дзубанди цæуй мети туххæй, мет финст ба си некæми йес. Дзурд æрдæги бæсти гъæуй «рæстæги». Иннæ гъудиадæ йеци фарси: «Сах хори дæр нæ тайуй». Сах дзурди бæсти карз хуæздæр федауй. 48-аг фарси йес гъудиадæ: «Алан галæй тала æрласта», гъæуй æй уотæ: «Алан галтæй лух æрласта». 54-аг фарси урок хуннуй «Æфсад». Йес си уæхæн гъудиадæ: «Карз тох фæккодта нæ æфсад. Фал уæддæр æвнæтти бон нæ бацæй æ басæттун». Аци гъудиади дзурдтæ «фал» «уæддæр» нæ гъудæнцæ.

58-аг фарси урок «Лагерн» йес уæхæн гъудиадæ: «Зæрдæхцæуæнæй ратахтæй нæ рæстæг лагери». Лæдæрдгонддæр уодзæнæй: «Игъæлдзæгæй рарвистан нæ рæстæг лагери». 68-аг фарс: урок хуннуй «Сæйæгой» йес си уæхæн гъудиадæ, «фал цæй берæгъ æмæ цæй цидæр?» Дигоронау фæстаг дзурд нæ цæуй, æ бæсти гъæуй дзурд «æндæр». Уроки сæргонд дæр «Сæйæгой» нæ, фал гъæуй «Сайæгой».

73-аг фарси йес урок «Пил». Йес си дзурд «талатæ» æ бæсти гъæуй «къадотæ».

74-аг фарси — урок «Плити Иссæ». Ами дзурд «хъæбатæртæ»-и бæсти гъæуй «бæгъатæртæ».

85-аг фарси урок хуннуй «Кæсæлгдзауæни». Йес си гъудиадæ: «Цæуæн кæсæлгæмæ», гъæугæ ба кæнуй: «Цæуæн кæсæлгдзауæни», 92- фарс. Урок «Сирдони сайд» -и нимад цæунцæ къуæрей бонти нæмттæ. Еу бон исхудтонцæ «дуккаг». Дигоронау уæхæн бонй ном нæй-йес. Къуæрей дуккаг бон дигоронау хуннуй Геуæргибон.

Рæдудтитæ ма бафеппайдтон мæнæ уæхæн фæрстис 56, 60, 63, 82, 100. Автортæ лæмбунæг ку æркæсонцæ, уæд сæ исраст кæндзæнæнцæ сæхуæдтæ дæр. Æз ма еу загъд æфтаун. «Абети киунутæ», дигоронау ка дзоруй, уони туххæй конд æй. Кæд сувæллон йе 'взонг бауæрæн хъаурæй фæццалх уидæ æ мадæлон æвзаги фæрци ахури медæгæ. Аци киунуги 10 уроки æнцæ иронау. Сувæллæнттæ сæ кутемæй базононцæ? Уотæ бафæрсун мæ фæндуй: Ирон «Абети чиныг»-и Дигорон диалектбæл уроктæ йес? Нæййес. Сувæллæнтти рафедар ун бауадзун гъæуй, уæдта иннæ æвзæгтæ дæр ахур кæндзæнæнцæ.

Сувæллæнттæн зын балæдæрæн æй æмдзæвгæ: «Куы æрбатухæм нæ къухтæй зæхх». Æ дзурдтæ дæр æма æ гъуди дæр уаззау æнцæ райдайæн скъолай ахурдзауæн. Уой бæсти цæмæннæ æнгъзитæй Малити Геуæргий сувæллæнтти аггаг, æмдзæвгæ «Зар» ниммухур кæнун.

Кæроннæ уотæ зæгъун: Абети киунутæ» дуккаг хатт мухур кæнгæй бафеппайдтæ растгонд ку æрцæуонцæ, уæд берæ фæххуæздæр уодзæнæй.

БЕТРОЗТИ Абе,
ахуради ветеран.
Лескен.

ÆДЗЫНАГ ХАБÆССТÆ ДУНЕЙЫЛ

СОВЕТОН САЛДАТ СУÆГЪД

КАБУЛ, 10 апрель. (СЦТА). Абон Республикæ Афганистаны президент Наджибуллайы указмæ гæсгæ РА-йы фæсарæйнаг хъуыддæгты министрады Кабулы ССР Цæдисы минæварады куснджытæм лæвæрд æрцыд, цыппар азы дæргъы афгайнаг ныллæуды гæрзифтонг къордтæй нумæ уацары чи уыд, уыцы советон æфсæддон службæгæнæг Алексей Рольты фырт Тихонов.

Уыцы рæстæг министрады уыдысты Республикæ Афганистаны фæсарæйнаг хъуыддæгты министры хæдивæг Баги Самандай, афгайнаг официалон адæймæттæ, советон минæварады куснджытæ. Республикæ Афганистаны ССР Цæдисы минæвар Б. Н. Пастухов æвæрдæбын арфæ ракодта афгайнаг хицауадæн раздæры советон æфсæддон службæгæнæджы ссæрибар кæныныл æвæрдинаг архайды тыххæй.

ХÆЛАР УАВÆРЫ

БРАТИСЛАВÆ, 10 апрель. (СЦТА). Континенталæдасдзинады, æппæтевропæйаг æмæ регионалон æмгуыстады «Европæмæ раздæхты» фæдыл иумæйаг архайд кæрæдзиуыл бæттыны фарстатыл цыдис ныхас. Ам Венгрийы, Польшæйы æмæ Чехословакийы разамондзытæн цы фембæлд уыдис, уым.

Пресс-конференцийы Чехословакийы æмгуыстады æмæ Л. Домбровский куыд фехъусын кодта, афтæмæй президенты, хицауæвды сæргълæууджыты æмæ фæсарæйнаг хъуыддæгты министрты, уыимæ, фæлгæсджытæй кæй æрбахуыдтой, Австрийы, Италийы æмæ Югославийы æддагон политикон ведомствоты уыцы разамондзытæ нымайгæйæ, Паддзахадон хæлар æмæ æргом уавæры, Бауынаффæ кодтой, Астæуккаг æмæ Сæдзæн Европæйы бæстæты æмгуыстады æмæ

СÆ ФÆНДТÆ ФÆСЫКК СТЫ

НЬЮ-ЙОРК, 10 апрель. (СЦТА). Вушы хицауад æнæмæнг хъуамæ цæхгæр фендæрхуызон кæна йæ политикæ Афганистаны тыххæй. Иугонд Штаттæй хъуамæ нымайгæйæ, Паддзахадон хæлар æмæ æргом уавæры, Бауынаффæ кодтой, Астæуккаг æмæ Сæдзæн Европæйы бæстæты æмгуыстады æмæ

ПРАГÆ, 10 апрель. (СЦТА). Æппынæдæр гуырысхойаг нæу, æнгом æмгуыст кæнгæйæ, Чехословакийæн, Венгри æмæ Польшæйæн сæ бон суæвын кæй у Европæ æмæ сыхаг бæстæтæн зæрдæмæдзæугæдæр æмæ рæвдæдæр æмгуыстгæнджытæ суæвын, континенты цы хъуыддæттæ цæуы, уыдонмæ ацы стыр дæр хай бахæссын загъта Германы Демократон Республикæйы æвæрдинаг хъазахъхъар корпусы командующи Хорст Штехбарт.

СÆ БОН ФЫЛДÆР У

Уралы онг. Куыдфæндыйæ кæрæдзиуыл барæн кæй уыцы стыр Европæйы уæлæрдадзæгæн, фæлæ бæрæг у ну хъуыддаг: Сæдзæны æмæ Нигуылæны, фыццаджыдæр, Германы цы ивддæнæдтæ нæуы, уыдон æй-

ДАУТÆ

ратурæйы минæвар Хорхе Бодес загъта, ивгъуыд мæй республикæйы барадхъахъхъæнæг органтæ кæй æрцахстой «Адæймаджы барты фæдыл кубæйаг партийы» 9 активисты, уый тыххæй афоныл загъд æрцыд кубæйаг æмæ фæсарæйнаг журналистæн.

Æвзонг натуралисты станцæйы ныр цалдæр азы кусы зоологты къорд. Йæ разамонæг у биолог Ирнис Беруля. Уый æрвылбондæр ахуырдзаутæн аразы мидисджын беседæтæ мæргъты тыххæй, цы пайда дæттынц, стæй цы хæринаг хæрынц, уый тыххæй.

Æвзонг зоологтæ, фароны хуызæн, ацы сæрд дæр ацæудысты Цъæбы комы фæдзæхст бынæттæм. Ам уыдон базондзысты, комы цавæр сырдтæ нс, уый. Сырдтæн сисдзысты сæ къамтæ, сараздзысты стендтæ, альбомтæ. Ахуырдзаутæ бабæрæг кæндзысты ирон номдзыд поэт Хетæгкаты Къостайы райгуырæн хъæу Нар.

Къордæн нс зæхх — 600 квадратон метры. Ныссадздзысты картофы алыхуызон

Æрдзы хæлæрттæ

Скъоладзаутæн мидисджын беседæтæ сараты хъæууонхæдзарадон институты ахуыргæнæг Цæболты Раман.

Раппæлинаг сты дидинджыты куыстгæнæг къордты уæнгтæ дæр. Къордты архайджытæ фылдæр сты *Орджоникидзейы 17-æм астæуккаг скъолайы ахуыргæнинæгтæ.* Уыдон æрæх саразынц дидинджыты равдыстытæ.

Фæсте нæ зайынц дыргъы куыстгæнджытæ дæр. Ацы бонты сты æнæвдæлон. Æхсæдынц бæлæстæ, къахынц сын сæ бынтæ. Цæгъдынц сæ чъырæй.

дыууæ хатты нæ ацыдысты ирыстойнаг æвзонг натуралисттæ. Ивгъуыд азы сæ зæххæй хъæздыг тыллæг кæй систой, уый тыххæй сæ схорзæхджын кодтой майдантæ æмæ Кады грамотæтæй.

Æвзонг натуралисты станцæйы куснджытæ сабитæн нуладзыг дзурынц, æрдз фыдбылызæй бахъахъхъæнынæн цавæр мадзæлттæ аразын хъæуы, уый тыххæй.

— Ноджы хъæддыхдæрæй архайдзыстæм ахуырдзауты фæллойадон хъомыладыл, цæмæй уарзой зæхх, — зæгъы æвзонг натуралисты станцæйы директоры хæдивæг Елуаты З.

КАБУЛ, 10 апрель. (СЦТА). Афон Республикæ Афганистаны президент Наджибуллайы указмæ гæсгæ РА-йы фæсарæйнаг хъуыддæгты министрады Кабулы ССР Цæдисы минæварады куснытæм лæвæрд æрцыд, цыппар азы дæргъы афгайнаг ныхлæууды гæрзифтонг кæрдтæй нымæ уацары чи уыд, уыцы советон æфсæдон службæгæнæг Алексей Рольты фырт Тихонов.

Уыцы рæстæг министрады уыдысты Республикæ Афганистаны фæсарæйнаг хъуыддæгты министры хæдивæг Баги Самандай, афгайнаг официалон адæймæгтæ, советон минæварады куснытæ, Республикæ Афганистаны ССР Цæдисы минæвар Б. Н. Пастухов æвæрдæбын арфæ ракодта афгайнаг хицауадæн раздæры советон æфсæддон службæгæнæгты ссæрибар кæнынмæ æвдиаг архайды тыххæй.

ХÆЛАР УАВÆРЫ

БРАТИСЛАВÆ, 10 апрель. (СЦТА). Континенты æдасдзинады, æппæтевропæйаг æмæ регионалон æмгуыстады «Европæмæ раздæхты» фæдыл нумæйаг архайд кæрæдзийыл бæттыны фарстатыл цыдис ныхас, ам Венгрийы, Польшæйы æмæ Чехословакийы разамонджытæн цы фембæлд уыдис, уым.

Пресс-конференцийы Чехословакийы Социалистон Федеративон Республикæйы фæсарæйнаг хъуыддæгты министрады пресс-секретарь Л. Домбровский куыд фехъусын кодта, афтæмæй президенты, хицауæдты сæргълæууджыты æмæ фæсарæйнаг хъуыддæгты министры, уымæ, фæлгæсджытæй кæй æрбахуыдтой, Австрийы, Италийы æмæ Югославийы æддагон политикон ведомствоты уыцы разамонджыты ныхас цыдис хæлар æмæ æргом уавæры. Бауынаффæ кодтой, Астæуккаг æмæ Скæсæн Европæйы бæстæты æмгуыстады æмæ нумайаг архайды тыххæй декларацы чи бацæттæ кæндзæн, ахæм редакцион къамис саразыныл.

ФЕМБÆЛД СОФИЙЫ

СОФИЯ, 10 апрель. (СЦТА). АРБ-йы президент П. Младенов æрхатыд бæстæйы политикон партиты æмæ нугæнды разамонджытæм, ацы аз июнмæ нысангонд чи у. Стыр национ æмбырды уыцы æвзæрстытæм цивилизацийы æмæ сабыр уавæры бацæттæ кæнынмæ. Уый загъта, тынг стыр кæй у æвзæрстыты ахадындзинад. Уый хъуамæ сбæрæг кæна канд хъуыддагзонæг адæмы минæвæрттытæ нæ, фæлæ ма дуне бауæндын кæна, болгайрæттæ политикон æгъдауæй фæстæзад не сты, уыцы.

Уыцы фембæлд президент къуырисæры сæрæзта ауынаффæ кæныны уагыл Фыдыбæстæйаг цæдисы Национ советы сæрдар Г. Ганевимæ, болгайраг зæхкуыдзыты адæмон цæдис «Никола Петков»-ы сæйраг секретарь Н. Дренчевимæ, Болгайраг социал-демократон партийы сæрдар П. Дертлиевимæ, кæрдæгхуыз партийы сæрдар А. Каракачановимæ, ыннæ организацити разамонджытимæ.

КАРЗ КРИТИКÆ

ВАРШАВÆ, 10 апрель. (СЦТА). Ныртæккæйы Польшæйы хицауады хæдзарадон политикæйы нуæй-ну фарстатæ тынг карз скритикæ кодта æрдзон хæзнатæ амалгæнæг промышленносты кусджыты профцæдисы иугонды президиум, Польшæйы сейммæ, сенатмæ æмæ хицауадмæ кæй барвыста, уыцы писмойы. Министрты Советы экономикон политикæйы æвзæр фæстиуджытыл профцентр банымадта, фыццаджыдæр æцæг куысты мызд кæй фæкъаддæр, бæстæйы социалон-экономикон уавæр хæстæгдæр рæстæг фæхуыздæр кæнынæй зæрдæ чи 'вæрид, ахæм бæлвырд минæвæрттытæ кæй нæй, уый.

СÆХИ САЙЫНЦ

ПАРИЖ, 10 апрель. (СЦТА). Национ æмбырды, Францы парламенты дæллаг палатæйы уалдзыгон сесси райдыдта, парламенты уæнгтæ кусгæ æмбырдтæм куыд цæуынц, уыцы фарста æвзарынæй. Афтæ хъуамæ уаид, æмæ каникулты фæстæ уыдон ног тыхтимæ бавналой куыстмæ, фæлæ сессийы тæккæ æртыккаг бон хъæдабæ бандæттыл 577 депутаты æсты бадтис æдæппæтæй 10 адæймаджы. Уымæй размæ дæр депутаттæ алы 'фсæнттæй арæх нæ цыдысты æмбырдтæм, фæлæ афтæ æмзæрдæйæ..:

Дыккаг бон хицауады минæвæрттæ парламенты дзуаппытæ лæвæрдтой депутаты фарстатæн. Æрбацыдысты... æдæппæтæй 6 депутаты. Цы цыппар министрмæ æнхъæлмæ кастысты, уыдоны бæсты та — æртæ паддзахадон секретары.

ХÆЛАР УАВÆРЫ

БРАТИСЛАВÆ, 10 апрель. (СЦТА). Континенты æдасдзинады, æппæтевропæйаг æмæ регионалон æмгуыстады «Европæмæ раздæхты» фæдыл нумæйаг архайд кæрæдзийыл бæттыны фарстатыл цыдис ныхас, ам Венгрийы, Польшæйы æмæ Чехословакийы разамонджытæн цы фембæлд уыдис, уым.

Пресс-конференцийы Чехословакийы Социалистон Федеративон Республикæйы фæсарæйнаг хъуыддæгты министрады пресс-секретарь Л. Домбровский куыд фехъусын кодта, афтæмæй президенты, хицауæдты сæргълæууджыты æмæ фæсарæйнаг хъуыддæгты министры, уымæ, фæлгæсджытæй кæй æрбахуыдтой, Австрийы, Италийы æмæ Югославийы æддагон политикон ведомствоты уыцы разамонджытæн цы ныхас цыдис хæлар æмæ æргом уавæры. Бауынаффæ кодтой, Астæуккаг æмæ Скæсæн Европæйы бæстæты æмгуыстады æмæ нумайаг архайды тыххæй декларацы чи бацæттæ кæндзæн, ахæм редакцион къамис саразыныл.

СÆ ФÆНДТÆ ФÆСЫКК СТЫ

НЬЮ-ЙОРК, 10 апрель. (СЦТА). Бушы хицауад æнæмæнг хъуамæ цæхræр фендæрхуызон кæна йæ политикæ Афганистаны тыххæй. Иугонд Штаттæй хъуамæ ныхлæууды кæрдтæн хæцæнгæрзтæ мауал дæттой, цæмæй кæронгонд æрцæуа уыцы бæстæйы бирæ азты мидхæстæн. Ахæм хъуыды зæгъы дзырддæгтæ американаг газет «Кристчен Сайенс Монитор».

АИШ-æн афон у, йæ адæм тугкалдæй кæмæн бафæлладысты, уыцы Афганистанмæ ног цæстæй анæсынæн, фыссы газет. Кæд æмæ Афганистанæй советон æфсæдты рацыдыл ныр афæдз рацыд, уæддæр бæстæйы хæст цæуы дарддæр æмæ йæ амæддæтты нымæд кæны фылдæрæй-фылдæр. Советон æфсæдты ракæнынц фæстæ моджахедтæ тагъд фæуæлахиз уыдысты, уууыл Урс хæдзары æмæ центрон сгарæт управленийы зæрдæдарæнтæ фæсыкк сты. Джелалабадмæ, Кандагармæ æмæ Хостмæ ныббырст ницы æрхаста. Наджибуллайы хицауад йæ арм дардта æмæ дары бæстæйы æппæт стыр горæттыл дæр.

СÆ БОН ФЫЛДÆР У

Уралы онг. Куыдфæндыйæ кæрæдзиуыл барæн нæй уыцы стыр Европæйы уæвæг падзахадтæн, фæлæ бæрæг у ну хъуыддаг. Скæсæны æмæ Ныгуылæны, фыццаджыдæр, Германы цы ивддзинæдтæ цæуы, уыдон æвзæрын кæнынц куыд ног льитæнинаг фарстатæ, афтæ ног гæнæнтæ дæр. Ахсджиаг у, цæмæй уыцы гæнæнтæй пайдагонд æрцæуа дыууæ сæйраг къабазы — æдасдзинады æмæ экономикæйы.

ТОХ КÆНЫ КАРЗДÆР

БУХАРЕСТ, 10 апрель. (СЦТА). «Хъуыддæгтæ бæстæйы ивгъæ цæуынц хуыздæрырдæм» — ахæм хъуыдыйыл хæст сты, бæстæйы сæйраг горæты социологон раирвæзтыты институт румынаг граждæнтæй кæй бафарста, уыдоны 71 проценты. Цæрджыты фондз проценты сты зæрдæсастомау, иннæ 25 процентмæ та нæма ис бæлвырд хъуыды.

Канд ахуыргæндтæ нæ, фæлæ бæстæйы æппæт цæрджыты сæйраг нысан у политикон тыхты равæрд бамбарын, алчидæр дзы цас ахады, уый сбæлвырд кæнын. Бафарсты фæстиуджытæм рæстæ, 20 майы цы æвзæрстытæ уыдзæн, уым адæемы 50 проценты зæрды ис сæ хъæлæстæ национ фервæзты фронтыл, 17-национал-либералон партийыл, 5 — экологон эмæлдыл раттын.

ПРАГÆ, 10 апрель. (СЦТА). Æппындæр гуырысхойаг нæу, æнгом æмгуыст кæнгæйæ, Чехословакийæн, Венгри æмæ Польшæйæн сæ бон суæвын кæй у Европæ æмæ сыхаг бæстæтæн зæрдæмæдзæугæдзæр æмæ рæвдздæр æмгуыстгæнджытæ суæвын, континенты цы хъуыддæгтæ цæуы, уыдонмæ зынгæ стырдæр хай бахæссын, загъта газет «Руде право»-йæн интервьюйы Республикæ Польшæйы президент В. Ярузельский.

Мæнмæ гæсгæ, загъта уый, дзурын æмбæлы Европæйы тыххæй Атлантикæйæ

ЛИВАН. Дæргъвæтин æмæ тугкалæн мидбæстон хæстыты ацы бæстæ æрцыд рауатмæ.

КЪАМЫ: стыр у ацы палестинæйаг сылгоймаджы хъыг. Уымæн йæ хъæбултæ фæмард сты, фæлæ баззадысты уыдоны сывæллæттæ. Сæ хъысмæтыл у зæронд сылгоймаджы сагъæс.

СЦТА-йы фотохроникæ.

ЧИНГУЫТЫ «ДОХТЫРТÆ»

Межгорьейы районы сывæллæтты библиотекæйы арæзт æрцыд чингуыты «дохтырты» къорд. Уыдон, ахуырæй уæгъд рæстæг, «дзæбæх кæнынц» чингуытæ. Æрмæст ацы азы райдайæнæй нырмæ базыл дысты 200 чиныгмæ. Ныр та фæстæмæ къухмæ рай сынмæ бæззынц. Библиотекæмæ нудадзыг чи цæуы, уыдон тынг бузныг сты чингуыты æрыгон «дохтыртæй».

Ахæм къордтæ фæзындис районы ыннæ библиотекæты дæр.

ХÆЛАРДЗИНАД

Венгрийы «Кооптурист» æмæ облæсты туристон организацитæн ис хорз бастдзинæдтæ. Уый фæрцы дыууæ бæстæйы дæсгай мин цæрджытæн фадат ис ССР Цæдисы æмæ Венгрийы зæрдылдарæн бынæттæ фенынæн.

Фæскарпаттæн уæлдай хуыздæр бастдзинæдтæ нс Саболч-Сатмарскы облæстимæ.

Æрæджы Мукачевы уыдис дыууæ облæсты туристон организацити нумæйаг конференцы. Уым бæлвырд æрныхас кодтой ивгъуыд азы куысты бæрæггæнæнтыл. Сыйсан кодтой сæ дарддæры архайд ноджы фæхуыздæр кæныны мадзæлттæ.

ИУМÆЙАГ ИЗÆР

Хæларæй цæрынц Ужгороды облæстон украинаг музыкалон-драмон театры æмæ механикон заводы коллективтæ. Арæх сын вæйны фембæлдтытæ. Æрæджы та сын уыдис иумæйаг нзæр, æмæ йæ арвыстой зæрдæрухсæй. Театры коллектив равдыста спектакль «Здравствуйте, я ваша тетя». Артисттæ ма бакастысты юмористон, радзырдтæ, æмдзæвгæтæ.

Хæсджынæй нæ баззад куыстуаты коллектив дæр. Хорз концерт равдыстой заводы фольклорон ансамбль «Закарпатские узоры» æмæ адæмон зарджыты къорд.

КОЛХОЗЫ ХÆРÆНДОН

Иршавскы районы колхоз «Перше травня»-йы байгом стыр хæрæндон.

— Горæты дæр ахæм хъæздыг æмæ рæсугъд хæрæндон не ссардзынæ, — сæрыстырæй фæзæгъынц колхозонтæ.

Æмæ æцæгдæр, хæрз арæзт у хæрæндон, æдде бакæсгæйæ дæр, мидæгæй

Æрдзы хæлæрттæ

Скъоладзаутæн мидисджын беседæтæ саразы хъæууонхæдзарадон институты ахуыргæнæг Цæболты Раман.

Раппæлинаг сты дидинджыты куыстгæнæг къорды увитæ дæр. Къорды архайджытæ фыдæр сты Орджоникидзейы 17-æм астæукkаг скъолайы ахуыргæнинæгтæ. Уыдон арæх саразынц дидинджыты равдыстытæ.

Фæсте нæ зайынц дыргъы куыстгæнджытæ дæр. Ацы бонты сты æнæвдæлон. Æхсæдынц бæлæстæ, къахынц сын сæ бынтæ. Цæгъдынц сæ чъырæй.

Мæскуымæ Æппæтцæдисон равдыстмæ ну æмæ дыууæ хатты нæ ацыдысты ирыстойнаг æвзонг натуралисттæ. Ивгъуыд азы сæ зæххæй хъæздыг тыллæг кæй систой, уый тыххæй сæ схорзæхджыны кодтой майдантæ æмæ Кады грамотæтæй.

Æвзонг натуралисты станцæйы кусджытæ сабытæн нуладзыг дзурынц, æрдз фыдбылызæй бахъахъхъæнынæн цæвæр мадзæлттæ æразын хъæуы, уый тыххæй.

— Ноджы хъæздыхдæрæй архайдзыстæм ахуырдзауты фæллойадон хъомыладыл, цæмæй уарзой зæхх, — зæгъы æвзонг натуралисты станцæйы директоры хæдивæг Елуаты З.

ГУЛИТЫ А.

ФÆСКАРПАТТЫ ОБЛÆСТЫ

АУДЫНЦ КУСДЖЫТЫЛ

Виноградовы завод «Электрон»-ы разамынд æмæ фæллойадон коллективы совет хорз аудынц кусджыты царды, фæллойы æмæ сæ фæллад уадзыны уавæртæ фæхуыздæр кæныныл. Кусгæйæн афæдз отпуск дæттынц 21 къæлидарон боны, стæй ма йыл æфтауынц, йæ фæллойы стаж цас у, уымæ гæсгæ: 10 азы онг куы уа, уæд — 3 боны, уымæй уæлæмæ куы уа, уæд та —7 боны.

Сылгоймагæн 2 сывæллоны куы уа (14 азы онг), уæд ын йæ отпускыл æфтауынц дыууæ боны, æртæ кæнæ йын уымæй фылдæр куы уа, уæд та 6 боны.

ЧИНГУЫТЫ «ДОХТЫРТÆ»

Межгорьейы районы сывæллæтты библиотекæйы арæзт æрцыд чингуыты «дохтырты» къорд. Уыдон, ахуырæй уæгъд рæстæг, «дзæбæх кæнынц» чингуытæ. Æрмæст ацы азы райдайæнæй нырмæ базыл дысты 200 чиныгмæ. Ныр та фæстæмæ къухмæ рай сынмæ бæззынц. Библиотекæмæ нудадзыг чи цæуы, уыдон тынг бузныг сты чингуыты æрыгон «дохтыртæй».

Ахæм къордтæ фæзындис районы ыннæ библиотекæты дæр.

ХÆЛАРДЗИНАД

Венгрийы «Кооптурист» æмæ облæсты туристон организацитæн ис хорз бастдзинæдтæ. Уый фæрцы дыууæ бæстæйы дæсгай мин цæрджытæн фадат ис ССР Цæдисы æмæ Венгрийы зæрдылдарæн бынæттæ фенынæн.

Фæскарпаттæн уæлдай хуыздæр бастдзинæдтæ нс Саболч-Сатмарскы облæстимæ.

Æрæджы Мукачевы уыдис дыууæ облæсты туристон организацити нумæйаг конференцы. Уым бæлвырд æрныхас кодтой ивгъуыд азы куысты бæрæггæнæнтыл. Сыйсан кодтой сæ дарддæры архайд ноджы фæхуыздæр кæныны мадзæлттæ.

ИУМÆЙАГ ИЗÆР

Хæларæй цæрынц Ужгороды облæстон украинаг музыкалон-драмон театры æмæ механикон заводы коллективтæ. Арæх сын вæйны фембæлдтытæ. Æрæджы та сын уыдис иумæйаг нзæр, æмæ йæ арвыстой зæрдæрухсæй. Театры коллектив равдыста спектакль «Здравствуйте, я ваша тетя». Артисттæ ма бакастысты юмористон, радзырдтæ, æмдзæвгæтæ.

Хæсджынæй нæ баззад куыстуаты коллектив дæр. Хорз концерт равдыстой заводы фольклорон ансамбль «Закарпатские узоры» æмæ адæмон зарджыты къорд.

КОЛХОЗЫ ХÆРÆНДОН

Иршавскы районы колхоз «Перше травня»-йы байгом стыр хæрæндон.

— Горæты дæр ахæм хъæздыг æмæ рæсугъд хæрæндон не ссардзынæ, — сæрыстырæй фæзæгъынц колхозонтæ.

Æмæ æцæгдæр, хæрз арæзт у хæрæндон, æдде бакæсгæйæ дæр, мидæгæй къултыл — зындгонд нывгæнджыты куыстытæ, залы рæсугъд стъолтæ, бандæттæ. Хæринаг хæрзад. Цыбырдзырдæй, алцæмæй æххæст хæрæндон.

Рæхджы хæрæндоны фарсмæ байгом уыдзæн алыхуызон товарты ног дукани дæр.

АДÆМОН МИЛИЦÆЙЫ КЪОРД

Хусты арæзт æрцыд адæмон милицæйы оперативон къорд. Уый раивта адæмон дружинæты. Ис дзы 70 адæймаджы. Уыдон сты раздæры хæстонтæ. Къорды устав фидаргонд æрцыд райæххæсгомы.

Оперативон къорды уæнгтæ-ну бонæй уыдзысты сæ кусæн бынæтты, æхсæв таиу хъæхъхъæндзысты æхсæнадон æгъдау. Къорды хæрдтæ фиддзысты куыстуæттæ æмæ организацитæ.

МАДÆЛОН ÆВЗАГЫЛ

Тячевскы районы Усть-Чернянскы хъæуы 1775 азæй фæстæмæ цæры немыцæгты къорд. Ныртæккæ сты 200 адæймаджы. Æрæджы немыцаг сывæллæттæ ахуыр кæнын райдыдтой мадзæлон æвзаг. Уый тынг фæцыд куыд ахуырдзауты, афтæ сæ ныйфарджыты зæрдæмæ дæр. Ам немыцæгтæ бахъахъхъæдтой се 'взаг, сæ адæмон зарджытæ. Хъæуы Культурæйы хæдзары ис немыцаг фольклорон ансамбль.

Ацы хабæрттæ фехъусын кодта газет «Закарпатская правда».

НЕПТУН ЦÆМÆН? ДОНБЕТТЫР?..

Ныра ирон адæмы историйыл, сæ удварны культурæйыл уæрæх дзыллæтæн æнцонæмбæлæн чингуытæ нæй. Уый аххосæй æрмæст рæзгæ нæ, фæлæ астæуккаг кары фæлтæр дæр хорз нæ зоныц нæ адæмы историн, йæ удварны культурæ. Ацы æрмæг дæр райгуырд уыл хъуыды кæнгæйæ. Уадз æмæ ма газеткæсджытæ ну хатт æфæлгæсой ирон мифологийыл. Уац фылдæр аразт у рæзгæ фæлтæрмæ.

Иу рæстæджы нæ республикæйы тынг кадджын есис сусæны мæй Нептуны бæрæгбон бæрæг кæныи. Уым уæлдай зæрдиагдæрæй æмæ разæнгарддæрæй архайдтой сабитæ. Куыд зоныæм, афтæмæй Нептун Римы мифологийы у денджызты бардуаг, бердзентæм (грекъмæ) та хуыйны Посейдон. О, фæлæ сæ дыууæ дæр Ирыстонмæ цы бар дарынц? Нæхи Донбеттыр уыдонæй цæмæй æнæлæгдæр у?. Нæртон адæм фылдæр цы зæдтæн аргъ кодтой, уыдонæй ну уый куы уыд, семæ хæларæй куы цард, уæд абоны ирæттæн цы кодта? Цæмæн ыл бахъоды кодтой? Кæйдæр адæмон сфæлдыстады бардуагæй йæ цæмæн баивтой? Ацы æмæ æндæр ахæм фарстытæ мын æнцой нæ лæвæрдтой, æмæ телефонай бадзырдтон бæрæгбон цæттæгæнджытæй иумæ:

— Нептун цæмæн? Донбеттыр цы кæны? Нæхи, ирон адæмон сфæлдыстад цæуылнæ пропагандæ кæнут?

Мемæ ныхастæнæг йæхи сраст кæныны тыххæй цыдæртæ дзырдта, фæлæ мæнмæ нæ бахъардтой. Уымæн æмæ æнæбадзурæйæ дæр хорз зыдтон, хион цæсты кæй нæ ахады, стæй хиæмбарынад уыцы азты хъуыдыæвæрд национализмыл нымад кæй уыд. Уый аххосæй æвзонд дзабырау къуыммæ базыгъуыйт кодтам, ирон æвзагимæ цыдæриддæр баст уыд. уыдон. Сæ сæйрагдæр — адæмон сфæлдыстады дæр. Уый хуызæн, сабийæ райдай æмæ æвзондыбонмæ фæу, адæймагæн арф ницы æмæ ницы банкъарын кæндзæн йæ мадæлон æвзаджы æхсызгондзинад. Ирон адæм та уымæй диссаджы хъæздыг сты, фæлæ абоны онг йæ дзæвгар стырдæр хай лæвæры архивты, рухс фенынæй, адæмы комытæфей йын цыма тæрсынц, уыйау дадайы чырыны æмбæхстæй лæууы. Æмæ йæ, загъæм, Нарты нæдзухы фонды томы фæстæ томгай уадзын райдыдтой; уæд дзæвгар адаргъ уаид сæ нымæц.

Ирон мифологи стыр быпат ахсы дунейы адæмты дзыхæлдзургæ аивады. Мифологийыл иу ахæм наукон кусыст дæр нæ вæййы, Нарты кадджытæй, иæ инæ адæмон сфæлдыстадæй дзæвгæттæ кæм нæ 'рхæссынц. Æмæ кæм бирæ хатт афтæ фæкæсы, цыма ныи нæ адæмон сфæлдыстад инæ адæмтæ нæхицæй хуыздæр зоныи. Уыцы хъуыдыйы, æнкъарæнтæи, цыдæр дистиныад ис. Ахуырдзинадтæ

АДÆМОН СФÆЛДЫСТАД — АДÆМЫ ХÆЗНА

æндæр адæм — Камбада. Зондæй æмæ тыхæй дæр Уадмерты хуызæн, фæлæ асæй тынг къаинæг, æмæ зæххыл цæрынæн нæ бæзыдысты. Уымæ гæсгæ сæ Хуыцау æрбайсæфта æмæ сфæлдыста Уæйгуыты. Уыдон дæр ын нæ фæрæстмæ сты æмæ уæд сфæлдыста Нарты. Нартæ рауадысты зæхы аккаг адæм.

Куыд уынæм, афтæмæй ирон адæмон сфæлдыстадмæ гæсгæ зæххыл цыдæриддæр цæуы, уыдон нуулдæр — Хуыцауыл фæндонæй. Уый сфæлдыста зæхх, дон æмæ уæлдæф дæр. Уымæ схæцын йæ ныфс ничи хæссы, ничи йыл фæуæлахиз уыдзæн. «Батрадз зæдтæ æмæ дауджытæн се 'гасыл дæр

тых уыд — загъд ис Нарты кадджыты, — Хур æмæ Хуыцауæй фæстæмæ». Нæ йыл фæтых сты нарт иумæ дæр æмæ «фыдвæлы бæсты равзæрстой æвæд».

Хуыцау ирон мифологийы у æппæт рафæлдисæг æмæ ис æппæты сæргъы. Бердзентæм Зефс куыд у, афтæ уый нæ барвæндæй йæ бон никæмæн ницы у. Фæлæ уый Зефсау ирон Олимп — Уазайы цъупыл зæдтæ æмæ дауджытимæ нæ бады. Ис уæларвы. Уырдыгæй йæ цæст дары зæхмæ, адæмы цардмæ æмæ йæм нвдзинæдтæ хæссы. Адæмæн цæрæнбон, хъысмæтæ æмæ амæндтæ уары. Алцыдæр уыны æмæ зоны; хæрзиуæг кæмæи дæттын хъæуы, æфхæринаг чи у.

«Хæрзæнæг дæр хуыцауимæ кувы æмæ фыдгæнæг дæр, хæрæгæнæг дæр йæхи Хуыцауыл фæдзæхсы æмæ фыдгæнæг дæр.» — фæзæгъынц ирон адæм. Цыфæнды фынджы уæлхъус дæр фыццаг уый ном ссарынц. Æмæ йæ хонынц Дыныджыр нæ, фæлæ Стыр Хуыцау. Уымæн æмæ дзырд Стыр-æн ис дикон нысаниуæг дæр. Æнæ кувинагæй та йæм лæгъстæ кæныиц дунескæнæг нуиæг Хуыцау кæнæ **Хуыцæутты Хуыц»у** дзургæйæ. Ирон адæм ма фæстаг хуызмæ æнгæс хонынц Хуры — **Хурты Хурзæрин.** Уый мæгуыртыл хæдон кæны, зæхх та — дзабыр. Хур æмæ къонайы арты æхсæн бастдзинад дары бардуаг Æртхурон. Уый номыл-ну Ногбоны æхсæв æфсинтæ нызмылдтой егъау гуыдыи — Хурхитæс цæрдæныи.

Уастырджи дæр бады уæларвы. Зæхмæ æртæхы йæ æртыкъахыг бæхыл.

Ирыстоны ахæм ком æмæ хъæу нæй, Уастырджийы кувæндон кæм нæй. Сæ зындгонддæртæ Хетæджы къохы (Хетæджы Уастырджи), Къобы (Къобы Уастырджи) æмæ æндæртæ. Уастырджи у лæджы æмбал. Адæймаг ыл йæхи фæдзæхсы бынаты дæр, къæсæрæй хизгæйæ дæр (Къæсæры Уастырджи) æмæ фæндагыл дæр (Фæндагсæры Уастырджи). Нæ сæрмагонд бæрæгбон та дыууæ Ирæн дæр вæййы ноябры Джеоргуыбайы къуырийы.

Уастырджи зæронд лæджы хуызы адæмы 'хсæн арæх февзæры. Уæлдайдæр та зын сахаты. Нарты Дзерассæ Æхсар æмæ Æхсæртæгыл фыркуыдæй йæхи куы мары, уæд дæр йæ уæлхъус февзæрд Уастырджи. Зефсау æмхиц у зæххон сылгоймæгтæм. Ис ын дзы цот. Уыдонæй ну — Нарты **Сатана.** Иæ авд фыртæй иу хуыйны **Дзамболат.**

Уацилла — æрвнæрды æмæ арвæрттывды бардуат. Бады уæларвы. Хонынц æй Арвы Уацилла, стæй Хоры Уацилла дæр. Ис ын авд фырты. Сæ иу — **Темысо.** Уацилла ирон адæмы цæстытыл рæсугъдæй уайы æмæ хæрзконд, бæзæрхыг лæгæй фæзæгъынц: Арвы Уациллайы хуызæн. Цæгат Ирыстоны уæлдай зындгонддæр у Тбау-Уацилайы кувæндон. Нартæн уый радта хоры нæмгуытæ. Ие 'мбæлттæ сты:

Тыхост — æрвдзæвды бардуаг.

Авриагъд — мигъты, æврæгъты, тæрккъæвдайы æмæ ихуарды бардуаг.

Уадæхсин — уад æмæ тымыгъты сылгоймаг — бардуаг.

Ирон адæм сæм куывтой, цæмæй сæ æрвдзæвдæй, сæ хуымтæ тыхуарынтæ æмæ ихкъæвдатæй бахъахъхъæдтанккой. Æрвдзæвды фæстæ кодтой цоппай. Зæххыл-ну хур куы атылд, уæд сæ хъæугуывдты куырдтой уарын.

Хорæлдæр — тыллæджы бардуаг. Иæ фырт **Бурхор.**

Зегимон — дзулы бардуаг.

Гадæгон — дымгæйы бардуаг. Бады бæрзонд хæхтыл. Куывтой йæм хор фыйæгæй сыгъдæггæнгæйæ. Дзырдтой-иу «Радым-радым, нæ хор ныи йæ зыгуымæй, цъæлмæлтæй асыгъдæг кæи æмæ дын сырх уасæг аргæвддзыстæм, фæстаг фыйæг дæу уыдзæи». Æмæ-ну æцæгдæр сæ ныхас сæххæст кодтой: фæстаг фыйæджы дзаг хорыу бæрзонд сæхстой æмæ йæ дымгæ ахаста, сырх уасæг ын-иу аргæвстой.

Амран — Дарезантæй. Бердзентæм — Прометей. Адæмы амондыл тохгæнæг, зынг сын Хуыцауы æрæгтæй

УАЛЫТЫ Лаврент.

НÆЙ УАРЗОНДÆР ФЫДЫБÆСТÆЙ!..

ЛÆГЪСТÆ

Уæлæрвты кæд æцæг ыстут сымах,
Нæ уæрджытыл цы хуыцæутты ном арæи,
Ыссудзут ныи нæ удты уæд цыраг,
Цæмæй зæххыл кæрæдзийы æмбарæм!

Фæндаг ысрухсæн Хуры тын нæу фаг:
Цæнгæт сæры, æдылы магъзы тары
Уæларв бæстæй æруадзæг рухсы таг
Нæ хъарм кæны, хæрзиуæгæн нæ хъары.

Фыдæх æмæ хæрамы денджыз арф
Бынæй фыцы, хъаймæтæй нæм æвзынды.
Рæстад цæстом дæумæ арæзт у, Арв,
Дæ уаз хуыцæуттæм раст тæрхонмæ сиды!
Æви ысты сæ зæнæгау хъæддаг
Æмæ сæ Зæхмæ мурдæр нæй хъуыддаг!

* * *

Дæи амондджын дæ лæварæй, Хуыцау,
Хъæздыгдæр хæзна арвы бын нæ зоныи.
Ысфæлдыстай хæлæг удтæи æхца,
Лæууын кæныс мæи уарзты раз мæ зоныг.

Мæнæи хæларæй бауарзта дæ цæст
Рæстуд, Æфсарм, æфсымæр, хойы уарзын,
Фæлæ ма мын куы радтаис æххæст
Сæ хъахъхъæныиæи Уастырджийы базыр.

Дæ быны зæхх тæвд къейау у зындон,
Кæны цæкуы йæ уæлæ расты зæрдæ.
Куыд сын быхсыс — уый кæлмыты æрдонг
Куы дзы маргг дæуæи цытгæнæг зæдтæи!
Æви ныппырх дæ цæхæруадзæи нау
Æмæ ды дæр æнæбон дæ мæнау!?

ÆРТÆ УАРЗОНЫ

Æртæ уарзоны нс лæгæи æрдзæй:
Мæ фыццаг уарзт ныйирæг мадæй зоныи,
Цæуы нæ удтæм дыккаг та чызгæй,
Фыдыбæстæ æз æртыккаджы хоныи.

Мах цалынмæ чысыл вæййæм, уæдмæ
Ныйирæг мады Дуи-дуне æнхъæлæм,
Рæвдауы нæ зæрии хурау фæлмæи,
Фыццаг фæзыны уый нæ тыхст, нæ хъæрмæ.

Нæ тых, нæ туг куы райдайы ызнæт,
Куы свæййæм мах æвзонгдзинады хай,
Ныйирæгæй фылдæр фæисы уæд
Нæ судзгæ уарзты дидинтæй чызгай.

Фæлæ æрцыд куырыхон лæджы кар —
Нæй уарзондæр Фыдыбæстæй, æмгар!

ÆМБИСОНД

Æмæ та 'рцыд фыдæлты 'мбисонд пог:
Куы уыди Домбай цардæгас, уæд æй
Нæ рувæстæ хуыдтой сæ рахиз цонг,
Сæ дзыллæйæи, сæ пæддзæхтæи фæтæг.

Ныр нал нс уый, йæ мæдæты фæстæ
Куы фæци хæрд йæ æфтауцдæтты холы,
Куы 'ркодтой сæфтмæ райгуыраи бæстæ,
Сæ фыдызнаг æи райдыдтой уæд хоныи.

Мæлгъæвзагæй йыл чи зарыд кæддæр,
Кæмæи ивта йæ мад æмæ йæ фыды,
Ныр 'æй уый къахы нигæнæй, мæрдтæй,
Нымайы йæ бæсты рыи æмæ фыдыл.

Быцæуаг нæу: уыд Домбаймæ рæдыд,
Æнæ къæм Хур дæр арвы дзыхъхъы нæу,
Фæлæ йæ уæд цæмæи хуыдтай дæ фыд?
Цы зии, цы хуыцау сæрра кодта дæу?

ФÆДЗÆХСТ

Ир.
Мæ чысыл,
Мæ фæллад Ирыстон,
У домбай лæджы нугоид
æнгуылдзтау:

Чи æхсаргард уæд,
Чи уæд йæ фистон,
Чи та — тулда,
Фæлæ ма уæд æгуыдз
тау.

Ир.
Æнæдон,
Æнæзæхх Ирыстон,
Ис дæ амонд
Æрдбахæрд цæднсы,
У Къостайы тырыса дæ
нсбон.

(Кæд ма дæм
Фыдæлты куырыхон
дзырд хъуысы:
Хал дæр, дам, халæи
æххуыс у) —

Цу йæ быны
Фæрнджын лæджы
фырттау фæдисы!

РÆХЫС

Хатт куырмæджы
фæцæуын
Æмæ дæм нæ радтын мæ
къух
Дæ тыхсты,
Дæ зыны, —
Уæд хъуамæ мæхнуын
фæкæуин:
Æфсымæры зондæй,
Æфсымæры уарзтæй
Фæкæнын дæу цух.
Фæлæ, табу хуыцауæн,
Мемæ нæ вæййы
Мæ хæйрæг æдзух.

Уæ мæ нубæстон уарзон,
Мах историлы фатæй
Цæфтæ стæм,
Рæхуыст.

Уæ мæ нубæстон уарзон,
Æз æнæ дæу,
Ды æнæ мæи цæттæ
стæм,
Æз дæуимæ,
Ды мæнимæ — Рæхыс!

* * *

Æз мæ хæлæртты сафын,
Радгай сæ сафын.
Удмæ фемхиц нс
Удхайраг сау фын.
Хур мæ удæй æфтийы,
Тар мын уазал æфтауы.

Æз мæ хæлæртты сафын,
Æз мæ хæлæртты уарын
Дымгæтæи,
Фæндæттæи,
Мæрæи,

Æмæ зилы мæ сæрмæ
Саубазыр халон,
Мæ фыды къесæрмæ
Хæстæгæй - хæстæгдæр
кæны,
Мæ цæрæи мæсгуытæ
мын халы!

СПОРТ

БОГАЛЫ НОМЫЛ

Цæгат Ирыстоны Мидхъуыддæгты министрады раздæры афицер, зынгхуыст богал, спорты мастер Юрий Аветисяны номыл уыдис «Динамо»-йы республикон советы 26-æм традицион турнир уæгъдибар хъæбысхæстæй.

Раззаг бынæттæм рацæуыныл дзы сæ хъарутæ æвзæрстой сæдæ богалæй фылдæр. Динамовонтимæ ерысты архайдтой бархи спортивон æхсæнæдтæ «Фæллойадон резервты», профцæдисты æмæ сывæллæтты спортивон скъолаты богæлттæ.

Ерысты фыццаг уæлахиздзау ссис динамовон Гергиты Хъазыбег (48 килограммы уæзы). Дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæ бацахстой беслæйнаг æрыгон богæлттæ Мæргъыты Алик æмæ Бестауты Сослан.

52 килограммы уæзы æппæт призон бынæттæ дæр бацахстой профцæдисты иугонд спортивон организацийы минæвæрттæ. Фыццаг уыдис Гæджыиаты Аслан, дыккаг — Гæбæраты Булат æмæ æртыккаг — Ибрагим Мачнев.

57 килограммы уæзы та фесгуыхтысты динамовонтæ, уыдон систы æппæт призты хицæуттæ. Хуыздæр арæхстдзинæдтæ равдыста æмæ фыццаг бынатмæ рацыдис Гæлуаты Хъазыбег, дыккаг æмæ æртыккаг бынатмæ та — Плиты Сослан æмæ Сланты Виталик.

Æппæты фылдæр архайджытæ — 20 адæймаджы уыдис 62 килограммы уæзы. Ам спортивон тохы фыц. бынат бацахста спорты мастертæм кандидат, 1989 азы Юрий Аветисяны номыл турниры уæлахиздзау Таухъазахты Хетæг. Дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæм рацыдысты Химилонты Дзамболат æмæ Æрчъегкаты Таймураз.

68 килограммы уæзы æхсæрдæс богалæй тыхджындæр разыид Баликъоты Ян, дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæ та адих кодтой профцæдисты иугонд спортивон организацийы минæвæрттæ Дзлиаты Мурат æмæ Кертанты Родион.

74 килограммы уæзы арæхстдзинадæр уыдис спорты мастер Биазырты Алан. Уый æнцонай фæуæлахиз йæ ныхмæлæуджытыл æмæ бацахста фыццаг бынат. Дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæм та рацыдысты динамовонтæ Саламты Сослан æмæ Джиоты Юрий.

Иæ рæстæджы Юрий Аветисян хæцыдис 82 килограммы уæзы. Ацы уæзы уый ссис СССР Цæдисы, УСФСРйы æмæ æндæр бæрзон ерыстытчемпион æмæ призер. Уымæ гæсгæ ацы уæзы йæ хъарутæ чи фæлвæрдта, уыдонæй алчидæр уæлдай зæрдиагдæрæй архайдта фыццаг бынатмæ рацæуыныл. Богæлтты тох та уыдис цымыдисон сæдæгай спортуараджытæи. Гауызыл æппæты хъаруджындæр æмæ тыхджындæр ацы уæзы уыдис динамовон Андиаты Арсен. Уый кæронбæттæны йæ хъарутæ æвзæрста Колыты Олегимæ æмæ йæ рамбылдта. Афтæмæй спорты мастер Андиаты Арсен ссис сæйраг призы хицау. Кадджын уавæры Арсенæн приз радта Юрийы фыд Ростом Аветисян. Дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæ бацахстой Колыты Олег æмæ Æрчъегкаты Тотрада.

90 килограммы уæзы турниры уæлахиздзау ссис спорты мистер Тедеты Анатолий. Профцæдисты иугонд спортивон организацийы минæвæрттæ Цохъты Хетæг æмæ Пухаты Эдуард та бацахстой дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæ.

100 килограммы уæзы дæргъвæтиндæр уыдис тох. Ам тыхджындæр уыдис æмæ фыццаг бынат бацахста Калманты Зелим. Торчыиты Зауыр æмæ Козаты Юрий та рацыдысты дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæм.

130 килограммы уæзы турниры уæлахиздзауы ном лæвæрд æрцыдис динамовон Гиоты Аланæи. Дыккаг бынатмæ рацыд Нугзар Елапвили.

Уæлахиздзау богæлттæи æмæ призертæи лæвæрд æрцыдысты Кады грамотæтæ, зынаргъ лæвæрттæ.

М. ЗИЛЬБЕРМАН.

РОБЕРТЫ ÆНТЫСТ

Хæрзæрæджы Республикон Физкультурæйы хæдзары ахицæн Советон Цæдисы дыууæ хатты, Монголы Адæмон Республикæйы Хъæбатыр, æфсады инæлар Плиты Исслейы номыл турнир шахматтæй. Раздæр куыд хъусын кодтам, афтæмæй дзы фæуæлахиз завод «Полимер»-ы инженер Кокиты Роберт. Уый сæххæст кодта спорты мастертæм кандидаты кадджын ном. *Цалдæр* ты разамæ нæм УСФСР-ы ныддзахадон спорткомитæтæй сыхъуыст æхсызгон хæбар: ном филарсонд æрцыд. *Республикæйы* æппæт шахматæуарзæджыты номай зæрдиаг арфæтæ кæнæм Робертæн. Нæ зæрдæ йын зæгъы ног ахастытæ. Уый ныр у æстæмæй спорты мастертæм кандидат нæ республикæйæ.

Адæймаг
Цы нæ фехъусы
КУЫИТÆН — ПРЕМИТÆ
Æрнылаз дæр Англемы æмæ ФРГ-йы куыйты дзуæ- « æвæйы дыууæ- "аз. уæддæр йæ цардæи æдæс у — афтæ нымайы Уильямы æмхай.

...зæронд æхсæвæр. Уырдыгæй йæ базыгъуыйт кодтам, ирон æвзагимæ цыдæриддæр баст уыд, уыдон. Сæ сæйрагдæр — адæмон сфæлдыстады дæр. Уый хуыдэн, сабийæ райдай æмæ зæрондыбонмæ фæу, адæймагæн арф инцы æмæ нички баиуæрын кæндзæн йæ мадæлон æвзаджы æхсызгонджинад. Ирон адæм та уымæй диссаджы хъæздыг сты, фæлæ абоны онг йæ дзæвгар стырдæр хай лæзæры архивты, рухс фенынæй, адæмы комытæфæй йын цыма тæрсынц, уыйау дадайы чырыны æмбæхстæй лæууы. Æмæ йæ, зæгъæм, Нарты кадджыты фонды томы фæстæ томгай уадзыл райдыдтой: уæд дзæвгар адаргъ уанд сæ нымæц.

Ирон мифологи стыр бынат ахсы дунейы адæмты дзыхæлдзыгрæ аивады. Мифологийыл иу ахæм наукон куыст дæр нæ вæййы, Нарты кадджытæй, нæ иннæ адæмон сфæлдыстадæй дæнцæгтæ кæм не 'рхæссынц. Æмæ нæм бирæ хатт афтæ фæкæсы, цыма нын нæ адæмон сфæлдыстад иннæ адæмтæ нæхиц.æй хуыздæр зонынц. Уыцы хъуыдыйы, æвæццæгæн, цыдæр рæстдзинад ис. Ахуыргæндтæ пайда кæныны архивтæ æмæ стæм чингуытæй. Махæн уыдон дæр не сты æмæ, нæм сæ æнусты сæрты нæ раг фыдæлтæй чи æрхæццæ кодта, уыцы хистæртæ дæр. Æмæ рох кæнæм нæ адæмы хæзнатæ. Уымæй нæхи кайæм зæрдæйы хорзæхæй, зондæй, удварнæй, царды фæлтæрддзинадæй.

Нарты кадджыты, Даредзанты таурæгъты, Царцаты диссæгты, ирон æмбисæндты, уыци-уыциты, аргъæутты хъæбатырты æмæ лирикон зарджыты, хъарджыты æнусты дæргъы нæ фыдæлтæ бавæрдтой сæ зæрдæты æнкъарæнтæ, зонд, сфæлдыстадон монц, сæ удты уæлтæмæн, фарн æмæ бæллицтæ, сæ тырныдзинæдтæ. Сæхирдыгонау дзы халынц царды нысан, дуне æмæ адæмы равзæрд, адæймаг царды цы бынат ахсы, цавæр тыхтæ сты йæ ныхмæ, семæ куыд тох кæны, уыцы тохы йæ фарсмæ чи нс, уæлахизмæ йæ цы кæны. Уыцы дывæрццаг, кæрæдзи ныхмæ æвæрд тыхтæ æмæ хъуыдытæй æвзæры адæймаджы удварн, царды рæсугъддзинад, йæ мидис.

Ирон мифологимæ гæсгæ Хуыцау зæххыл фыццаг сфæлдыста æбæрæг адæмы мыггаг Уадмерты. Уыдон уыдысты ставд æмæ тыхджын, кæмтты нæ цыдысты, зæхх сæ нæ урæдта. Уыдон фæстæ фæзындис Не уæларвы. Уырдыгæй нæ цæст дары зæхмæ, адæмы цардмæ æмæ йæм нæддзинæдтæ хæссы. Адæмæн цæренбон, хъысмæтæ æмæ амæндтæ уары. Алцыдæр уыны æмæ зоны хæрзиуæг кæмæн дæттын хъæуы, æфхæрынаг чи у.

«Хæрæгæнæг дæр хуыцаумæ кувы æмæ фыдгæнæг дæр, хæрæгæнæг дæр йæхи Хуыцауыл фæдзæхсы æмæ фыдгæнæг дæр.» — фæзæгъынц ирон адæм. Цыфæнды фынджы уæлхъус дæр фыццаг уый ном ссарынц. Æмæ йæ хоныц Дыццжыр нæ, фæлæ Стыр Хуыцау. Уымæн æмæ дзырд Стыр-æй нс динон нысаниуæг дæр. Æнæ кувинагæй та йæм лæгъстæ кæныц дунескæнæг нуæл Хуыцау кæнæ Хуыцæутты Хуыцау дзуррæйæ. Ирон адæм ма фæстаг хуызмæ æнгæс хоныц Хуры — Хурты Хурзæрин. Уый мæгуыртыл хæдон кæны, зæхх та — дзабыр. Хур æмæ къонайы арты æхсæн бастдзинад дары бардуаг Æртхурон. Уый номыл-ну Ногбоны æхсæв æфсинтæ ныззылдтой егъау гуыдын — Хурæнгæс цæрвджын.

Хурмæ кувæг уыдысты нæ фыдæлтæ. Куырдтой дзы, цæмæй сæ уалдзæджы барæвдауа, бахъарм сæ кæна йæ лæфинтæй (зæлдаг тынтæй), йæ зынгæй бахъахъхъæна сæ хортæ, сæ дæттæ æмæ сæрвæттæ. Хурты бардуаг Хурзæрины бæрæгбæттæ-ну уыдысты хурхæтæнты. Кадджытæм гæсгæ Хурæн нс авд чызджы: Адæдзу (Нарты Сыбæлцы ус), Ацырухс, Хорческæ (Батрадзы ус), Азаухан...

Ирон адæмон сфæлдыстады Хуыцаумæ æппæты æвæхсдæр лæууы Уастырджи. Фыныжы уæлхъус дыккаг сидтæй дæр уый ном ссарынц. Уæлдай тынгдæр дзы нымд кæныны сылгоймæгтæ, йæ ном ын нæ дзурынц, хоныц æй Лæгты дзуар. «Уастырджи æргом бардуаг у», — фæзæгъынц ирон адæм. Æргом цыд Нартмæ. Уымæй нузæрдиондæр сыл ничи уыд. Суанг Хуыцау, зæдтæ æмæ дауджытимæ куы схæцыдысты, Хуыцаумæ фатвæдмæ (дуэль) куы фæсидтысты, уæддæр Уастырджи уыд се 'вварс... Уæларвон куырд Куырдалæгонæн йæхи номыл саразын кодта болат фæттæ æмæ сæ нартæн радта. Уыдонæй бирæ зæдтæ æмæ дауджытæ фæцагъды ис.

Уастырджи мæгуыр лæгæн æдзухдæр ис йæ фарсмæ, у йæ ныфс æмæ фыдбылызæй йæ хъахъхъæнæг. Суанг тархъæды фыдæхы бардуаг Сау барæгæй дæр.

Уадæхсин — уад æмæ тымыгъты сылгоймаг — бардуаг.

Ирон адæм сæм куывтой, цæмæй сæ æрвдзæвдæй, сæ хуымтæ тыхуарынтæ æмæ ихъæвдатæй бахъахъхъæдтаккой. Æрвдзæвды фæстæ кодтой цоппай. Зæххыл-ну хур куы атылд, уæд сæ хъæугуывдты куырдтой уарын.

Хорæлдæр — тыллæджы бардуаг. Иæ фырт Бурхор.

Зегимон — дзулы бардуаг.

Галæгон — дымгæйы бардуаг. Бады бæрзонд хæхтыл. Куывтой йæм хор фыйгагæй сыгъдæггæнгæйæ. Дзырдтой-ну «Радым-радым, нæ хор нын йæ зыгуымæй, цъæмæлтæй асыгъдæг кæн æмæ дын сырх уасæг аргæвддзыстæм, фæстаг фыйгаг дæу уыдзæн». Æмæ-ну æцæгдæр сæ ныхас сæххæст кодтой: фæстаг фыйгаджы дзаг хорну бæрзонд сæхстой æмæ йæ дымгæ ахаста, сырх уасæг ын-ну аргæвстой.

Амран — Дарезантæй. Бердзентæм — Прометей. Адæмы амондыл тохгæнæг, зынг сын Хуыцауы æвастæй æрхæссæг уæларвæй. Уый тыххæй йæ Хуыцау ныббаста къæдзæхмæ, йæ зæрдæйыл ын зыд цæргæс бафтыдта, æмæ йæ уый æхсыны. Амран куы атона йæ рæхыстæ, уæд зæххыл амонд æрцæрдзæн. Иæ фервæзын кæнын та у адæмы хæс. Ома адæмæн сæ амонд ис сæхи къухы.

Фæлвæра — фысвосы бардуаг. Стыр кадджын уыд нæ фыдæлтæм. Уымæн æмæ фосдарæг уыдысты. Куывдтæ йын кодтой. Куывтой йын Ногбоны æхсæвы, цины фынгыл Фæлвæрайы хай — кусарты фæхсыны къæдзил ныр дæр ма нуазæнимæ æнæмæнг лæвæрд цæуы фысыммæ æмæ дзы никæмæн хай кæны. Иæ фæлвæрайы хай, фосы бæркад йæхи хъуамæ уа. Фæлвæра сабыр зæд у æмæ уæздан, хæрзæгъдау адæймагæй фæзæгъынц: «Фæлвæрайы хуызæн у». Фæлвæрайæн ис фырт. Иæ ном — Дзудзумар, у Хуры сиахс.

Реком — стурвосы бардуаг. Иæ сæйрагдæр кувæндон Цъæйы комы.

Карчигуылой — хæдзарон маргъы бардуаг. Хъахъхъæны сæ рувæстæ æмæ рынæй.

Анæгол (Анигол) — мыдыбындзыты бардуаг. Ирон адæмы фыдæлтæ хорз арæхстысты мыдыбындзыты куыстмæ. Уымæн æвдисæн, сæрмагонд бардуаг ын кæй ис, уый.

ЦГЪОЙТЫ Хазби.
(Уыдæн ма).

Æмæ та 'рцыд фыдæлты 'мбисонд пог:
Куы уыди Домбай пардæгас, уæд æй
Нæ рувæстæ хуыдтой сæ рахиз цоиг,
Сæ дзыллæйæн, сæ паддзæхтæн фæтæг.

Ныр нал ис уый, йæ мæлæты фæстæ
Куы фæци хæрд йæ æфтауцдæтты холы,
Куы 'ркодтой сæфтмæ райгуырæн бæстæ,
Сæ фыдызнаг æй райдыдтой уæд хоныи.

Мæлгъæвзагæй йыл чи зарыд кæддæр,
Кæмæн ивта йæ мад æмæ йæ фыды,
Ныр æй уый къахы ингæнæй, мæрдтæй,
Нымайы йæ бæсты рын æмæ фыдыл.

Быцæуаг нæу: уыд Домбаймæ рæдыд.
Æнæ къæм Хур дæр арвы дзыхъхъы нæу,
Фæлæ йæ уæд цæмæн хуыдтай дæ фыд?
Цы зин, цы хуыцау сæрра кодта дæу?

Æз дæуимæ,
Ды мæнимæ — Рæхыс!

* * *

Æз мæ хæлæртты сафын,
Радгай сæ сафын.
Удмæ фемхиц нс
Удхайраг сау фын.
Хур мæ удæй æфтийы,
Тар мыл уазал æфтауы.

Æз мæ хæлæртты сафын,
Æз мæ хæлæртты уарын
Дымгæтæн,
Фæндæгтæн,
Мæрæн,

Æмæ зилы мæ сæрмæ
Саубазыр халон,
Мæ фыды къæсæрмæ
Хæстæгæй - хæстæгдæр
кæны,

Мæ цæрæн мæсгуытæ
мын халы!

ФЫДÆЛТЫ ФÆНДАГЫЛ

КАЗАХТЫ ССР. Мингай казахæгтæ мысынц се 'мзæххонты-Панфиловы дивизийы хъæбатырты. Ногдзауты æмæ фæскомцæдисон организациты, æфсæддон-патриотон клубты вæййынц гвардионты - панфиловонты ном арыны изæртæ. Намыс-джын æфсæддон раздзæуджыты — инæлар И. В. Панфиловы æмæ будкъоп Б. Момыш-улыйы сывæллæттæ Валентинæ Ивановы чызг Панфилова æмæ Б. Ахытжан Момыц-улы кад æмæ намысмæ дарддæр хæццæ кæныны сæ фыдæлты хъуыддæгтæ.

Отставкæйы кæстæр лейтенант, республикæйы хæстон намысы музейы фондтæ хъахъхъæнæг В. И. Панфилова дарддæр кæны, хæстонты-казахæгты ном сæнусон кæныныммæ баст йæ бирæазон куыст. Куыд адæймаг, афтæ йæхиуыл бавзæрста хæсты уæззау фыдтæ, уый фæсивæдмæ фембæлды радзуры уыцы тызмæг бонты тыххæй.

Б. Ахытжан Момыш-улы йæ фыды хъуыддаг дарддæр хæццæ кæны литературæйы. Иæ уацмыстæ сты хæлардзинады, райгуырæн зæхмæ уарзондзинады тыххæй. Адæмы зæрдæмæ йын цæуынц тыиг. Иæ фæстаг куыстытæй иу у чиныг «Восхождение к отцу». Ацы уацмысы дарддæр хæццæ кæны хæстон æфсымæрдзинады æнæмæлгæ темæ.

КЪАМЫ. В. И. ПАНФИЛОВА æмæ Б. АХЫТЖАН МОМЫШ-улы хæстон намысы музейы «Панфиловы» залы. Ам цæттæгонд цæуы экспозици Стыр Уæлахизы 45 азы бонмæ.

СЦТА-йы фотохроникæ .

Æз дæуимæ,
Ды мæнимæ — Рæхыс!

ÆМБИСОНД

Æмæ та 'рцыд фыдæлты 'мбисонд пог:
Куы уыди Домбай пардæгас, уæд æй
Нæ рувæстæ хуыдтой сæ рахиз цоиг,
Сæ дзыллæйæн, сæ паддзæхтæн фæтæг.

Ныр нал ис уый, йæ мæлæты фæстæ
Куы фæци хæрд йæ æфтауцдæтты холы,
Куы 'ркодтой сæфтмæ райгуырæн бæстæ,
Сæ фыдызнаг æй райдыдтой уæд хоныи.

Мæлгъæвзагæй йыл чи зарыд кæддæр,
Кæмæн ивта йæ мад æмæ йæ фыды,
Ныр æй уый къахы ингæнæй, мæрдтæй,
Нымайы йæ бæсты рын æмæ фыдыл.

Быцæуаг нæу: уыд Домбаймæ рæдыд.
Æнæ къæм Хур дæр арвы дзыхъхъы нæу,
Фæлæ йæ уæд цæмæн хуыдтай дæ фыд?
Цы зин, цы хуыцау сæрра кодта дæу?

Æз дæуимæ,
Ды мæнимæ — Рæхыс!

* * *

Æз мæ хæлæртты сафын,
Радгай сæ сафын.
Удмæ фемхиц нс
Удхайраг сау фын.
Хур мæ удæй æфтийы,
Тар мыл уазал æфтауы.

Æз мæ хæлæртты сафын,
Æз мæ хæлæртты уарын
Дымгæтæн,
Фæндæгтæн,
Мæрæн,

Æмæ зилы мæ сæрмæ
Саубазыр халон,
Мæ фыды къæсæрмæ
Хæстæгæй - хæстæгдæр
кæны,

Мæ цæрæн мæсгуытæ
мын халы!

АДÆЙМАГ
ЦЫ НÆ ФЕХЪУСЫ

ТÆССАГ СЫНТÆГ

Ногзеландаг 35-аздзыд фермер Уильям Торнби æрхъуыды кодта диссаджы мадзал хуыссæнуаты тамако дымы ныууадзыны тыххæй. Уый йæ сынтæджы фарсмæ æрæвæрдта бензинæй йæ тæккæдзаг канистр. Уæдæй фæстæмæ йæ цардæмбал æхсæвиуат фæкæны йæ ныййарджыты хæдзары. Æмæ кæд йæ цæгат дæрддзæф у, уæддæр йæ цардæн æдас у — афтæ нымайы Уильямы æмкъай.

КУЫЙТÆН — ПРЕМИТÆ

Ærвылаз дæр Англисы æмæ ФРГ-йы куыйты дугътæ вæййы дыууи... Дугътæм кæсынмæ æрбацæуы æртæ милуан адæмæгæй фылдæр. Сæрмагонд фæндæгтыл куыйтæ фæсурынц «тæрхъусы» сахатмæ 70 километры згъоргæйæ. Уыцы дугъты уæлахиздзау куыйтæн лæвæрд æрцæуы стыр премитæ. Зæгъæм, горæт Уимблдоны ерысты фыццаг бынат бацахсæр куыдз райста 50 мин долларæы. Уæдæ куыннæ хъуамæ præза афтæмæй куыйты аргъ!

ГАЗЕТ
Социалистическая
ОСЕТИЯ
МЫХУЫР КÆНЫ

Номыры — бæстæйы коммунисттæм СЦКП-йы ЦК-йы æргом писмо, хъусынгæнинаг СЦКП-йы ЦК-йы Политбюройы радон æмбырды тыххæй. М. С. Горбачевы рæстæджы ныхас ФÆЛКЦ-йы XXI съезды делегатты размæ.

«Дзуаппытæ æмæ æвзæрстытæ парторганизацийы» — ахæм рубрикæйы бынмæ мыхуыргонд æрцыд В. Бакшиевы статья Мæздæджы фæлварæн- экспериментæлон механикон заводы коммунисты æмбырдæй.

Æртыккаг фарсы æрмæджытæ сты Стыр Уæлахизы 45 азы боны тыххæй.

Номыры — æндæр алыхуызон æрмæг республикæйы цардæй.

РОБЕРТЫ ÆНТЫСТ

Хæрзæрæджы Республикон Физкультурæйы хæдзары ахицæн Советон Цæдисы дыууæ хатты, Монголы Адæмон Республикæйы Хъæбатыр, æфсады инæлар Илиты [illegible] æмæ Таймураз.

68 килограммы уæзы æхсæрдæс богалæй тыхджындæр рæзынд Баликъоты Йи, дыккаг æмæ æртыккаг бынæттæ та адих кодтой профцæсдисты кутонд спортивон организацийы минæвæрттæ Дзлиаты Мурат æмæ Кертанты Родион.

Уæлахиздзау богалттæн æмæ призертæн лæвæрд æрцыдысты Кады грамотæтæ, зынаргъ лæвæрттæ.

М. ЗИЛЬБЕРМАН.

ты кадджын ном. Цалдæр боны размæ нæм УСФСР-йы паддзахадон спорткомитеты сыхуыст æхсызгон хабар: ном фидаргонд æрцыд.

Республикæйы æппæт шахматистæй. Раздæр куыд хъуысын кодтам, афтæмæй дзы фæуæлахиз завод «Полимер»-ы инженер Кокиты Роберт. Уый сæхæст кодта спорты мастертæм кандидаты хъуыддæгтæ.

Республикæйы æппæт шахматистæй. Раздæр куыд хъуысын кодтам, афтæмæй дзы фæуæлахиз завод «Полимер»-ы инженер Кокиты Роберт. Уый сæхæст кодта спорты мастертæм кандидаты хъуыддæгтæ.

Редактор ХЪЕСАТЫ В.

ХЪУСЫНГÆНИНАГ

13 апрелы С. М. Кировы номыл Республикон наукон библиотекæйы уыдзæн фембæлд журнал «Мах дуджы» редакцийы кусджытимæ. Райдайæн 16. 00 сахатыл. Хонæм уæ фембæлдмæ.

ДИРЕКЦИ.

362015 — ЦИАССР.
г. Орджоникидзе.
Тбилисы уынг, 98.
«Мыхуыры хæдзар»

Телефонтæ:

◆ Редактор — 5-46-36, 5-45-27.
◆ Ред. хæдивджытæ — 5-55-89, 5-35-87.
◆ Бæрнон секретарь — 5-44-37.
◆ Бæрнон сек. хæдивджытæ — 5-46-39.

ХАЙÆДТÆ:

◆ Партион-идеологон куыст — 5-54-36, 5-35-88.
◆ Советон куыст æмæ барад — 5-44-19, 5-35-88.
◆ Индустрион-экономикон — 5-45-31.
◆ Агропромышленнон — 5-37-97, 5-45-16.
◆ Культурæ, ахуырад, наукæ — 5-53-74, 5-44-33.
◆ Спорт, информаци — 5-35-92, 5-53-72.
◆ Писмоты, социалон рæзат — 5-44-57 5-63-19.
◆ Къамисæг, нывгæнæг — 5-56-50
◆ Тæлмацгæнæг — 5-63-19.
◆ Корректортæ — 5-67-03.
◆ Изæрон редакци — 5-35-71.
◆ Бухгалтери — 5-36-68.

Газет цæуы афæдз
250 хатты, къуырыма — фондз хатты.
Индекс — 53901.
1

ЕИ 00877.
Бæрзонд мыхуыр.
1,86 мыхуырон сыфы.
Тираж — 23.500
Заказ 201

СЦКП-йы Цæгат Ирыстоны обкомы рауагъдады типографи.
362015, г. Орджоникидзе, Тбилисы уынг, 98.